

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Čínsko-venezuelské vztahy v oblasti energetické politiky
Diplomová práce

Autor: Bc. Tereza Kozáková
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – Latinskoamerická studia
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání diplomové práce

Autor: Tereza Kozáková

Studium: F16NK0043

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - latinskoamerická studia

Název diplomové práce: **Čínsko-venezuelské vztahy v oblasti energetické politiky**

Název diplomové práce AJ: China-Venezuela Relations in the Field of Energy Policy

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato diplomová práce se bude zabývat vzájemným vztahem Venezuely a Čínské lidové republiky v oblasti energetické politiky. Cílem práce je analýza strategického pronikání Číny v rámci venezuelského těžebního průmyslu, a to ve dvou časových obdobích. Prvním zvoleným obdobím je období vlády prezidenta Huga Cháveze (1999-2013), který se zasadil o hlubokou proměnu domácí i zahraniční politiky země a pomohl vytvořit příznivé podmínky pro prohlubování venezuelsko-čínské energetické kooperace. Druhým zkoumaným obdobím, v rámci kterého bude práce zkoumat proměny energetické politiky obou zemí, je vláda prezidenta Nicoláse Madura (2013-2018). Práce využije diachronní komparativní metodu, která pomůže srovnat vývoj jednotlivých strategických kroků během obou časových úseků za účelem identifikace způsobu, jakým došlo k navázání úzké spolupráce obou zemí. Práce bude analyzovat, zda k těmto krokům dochází na mezistátní, firemní či personální úrovni a jakou konkrétní formou se tato kooperace projevuje. Stěžejním teoretickým východiskem pro tuto práci bude teorie komplexní vzájemné závislosti R. Keohane a J. Nyeho, která byla poprvé uveřejněna v 70. letech 20. století. Právě tato teorie nám pomůže blíže specifikovat chování obou států z pohledu konceptu soft-power.

Currier, Carrie Liu et al. 2011. China's Energy Relations with the Developing World. New York: Continuum. Drulák, Petr, 2003. Teorie mezinárodních vztahů. Praha: Portál. Drulák, Petr a kol. 2008. Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál. Kong, Bo. 2010. China's International Petroleum Policy. Santa Barbara: ABC-CLIO. Kozloff, Nikolas. 2007. Hugo Chávez. Oil, Politics, and Challenge to the United States. New York: Palgrave MacMillan. Korby, Boris a Pons, Corina. 2014. "Venezuela Siphoning U.S. Oil Exports to China Sinks Bonds. Bloomberg". Bloomberg. Dostupné na: <http://www.bloomberg.com/news/2014-02-04/venezuela-selloff-worsens-as-u-s-oil-exports-sink-andes-credit.html> (28.05.2018). Krejčí, Oskar. 2010. Mezinárodní politika. Praha: Ekopress. Nye, Joseph S a Keohane, Robert O. 1977. Power and interdependence. New York: Longman. Swaine, Michael D. a Tellis, Ashley J. 2000. Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, Future. Washington: Rand. Williams, Benjamin Steinberg. 2008. Strictly Business? The Rise of China in Latin American Affairs. Washington D. C.: American University. Yahuda, Michael. 2011. The International Politics of the Asia-Pacific. Oxon: Routledge.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17. 04. 2020

Anotace

Kozáková, Tereza. 2020. *Čínsko-venezuelské vztahy v oblasti energetické politiky*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie, Diplomová práce.

Cílem předkládané diplomové práce je analýza strategického pronikání Číny v rámci venezuelského těžebního průmyslu, a to ve dvou časových obdobích. Prvním zvoleným obdobím je období vlády prezidenta Huga Cháveze (1999–2012), který se zasadil o hlubokou proměnu domácí i zahraniční politiky země a pomohl vytvořit příznivé podmínky pro prohlubování venezuelsko-čínské energetické kooperace. Druhým obdobím, v rámci kterého bude práce zkoumat proměny energetické politiky obou zemí, je vláda prezidenta Nicoláse Madura (2013–2018). Práce bude analyzovat, zda k těmto krokům dochází na mezistátní, firemní či personální úrovni a jakou konkrétní formou se tato kooperace projevuje. Stěžejním teoretickým východiskem pro tuto práci bude teorie komplexní vzájemné závislosti R. Keohanea a J. Nyeho, která byla poprvé uveřejněna v 70. letech 20. století.

Klíčová slova: energetická politika, Čína, Venezuela, ropa, vzájemná závislost

Annotation

Kozáková, Tereza. 2020. *China-Venezuela Relations in the Field of Energy Policy*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, Department of Political Science, Master thesis.

The aim of this master thesis is to analyse the strategic relations of China and Venezuelan in field of mining industry in two time periods. The first period is the period of the government of President Hugo Chávez (1999–2012), who advocated a profound change in the country's domestic and foreign policy and helped to create favourable conditions for deepening Venezuelan-Chinese energy cooperation. The second period in which the work will examine the changes in the energy policy of both countries is the government of President Nicolás Maduro (2013–2018). The work will analyse whether these steps occur at the interstate, corporate or personnel level and what concrete form this cooperation manifests. The key theoretical basis for this work will be the theory of complex interdependence of R. Keohane and J. Nye, which was first published in the 1970s.

Key words: energy policy, China, Venezuela, oil, interdependence

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. et Mgr. Lence Špičanové, Ph.D. za cenné rady, vstřícnost a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Seznam grafů	8
Seznam tabulek	8
Seznam map	8
Úvod	9
1. Teoretická východiska	15
1.1 Teorie komplexní vzájemné závislosti	15
1.1.1 <i>Citlivost a zranitelnost</i>	17
1.1.2 <i>Cíle a témata politiky aktérů</i>	20
1.1.3 <i>Pravidla mezinárodního režimu</i>	22
1.2 Koncept soft power	24
2. Čínsko-venezuelské energetické vztahy za období vlády Huga Cháveze	27
2.1 Energetické vztahy na mezistátní úrovni	31
2.2 Energetické vztahy na firemní úrovni	34
2.3 Energetické vztahy na personální úrovni	38
3. Čínsko-venezuelské energetické vztahy za období vlády Nicoláse Madura	42
3.1 Energetické vztahy na mezistátní úrovni	44
3.2 Energetické vztahy na firemní úrovni	47
3.3 Energetické vztahy na personální úrovni	51
4. Komparace zvolených časových období	54
4.1 Intenzita kooperace ve zvolených časových obdobích	55
4.2 Vztah vzájemné interdependence	59
4.3 Využití soft power	62
Závěr	64
Použité zdroje	68
Internetové zdroje	68
Literatura	70

Seznam grafů

Graf 1: Objem vzájemného obchodu mezi Venezuelou a Čínou (v milionech dolarů) 1999–2012.....	30
Graf 2: Objem exportu venezuelské ropy do Číny (v milionech dolarů) 1999–2012.	32
Graf 3: Objem čínských půjček v miliardách dolarů 2007–2012.....	34
Graf 4: Objem vzájemného obchodu mezi Venezuelou a Čínou (v milionech dolarů) 2013–2018.....	44
Graf 5: Objem čínských půjček v miliardách dolarů 2013–2018.....	47
Graf 6: Objem venezuelské těžby ropy v milionech barelů denně 2013–2018.....	49

Seznam tabulek

Tabulka 1: Realismus vs. Teorie komplexní vzájemné závislosti.....	20
Tabulka 2: Komparace indikátorů.....	57

Seznam map

Mapa 1: Naleziště ropy ve Venezuele.....	35
Mapa 2: Těžební oblasti v Orinockém pásu.....	37

Úvod

Venezuela, země s největšími ropnými rezervami na světě¹, přitahuje v posledních letech pozornost řady odborníků zabývajících se problematikou mezinárodních vztahů i energetické bezpečnosti. Právě značné surovinové bohatství, kterým země disponuje, vytváří z Venezuely jednoho z předních strategických partnerů v oblasti těžby a exportu ropy pro řadu světových mocností. Jedním z hlavních aktérů snažících se ve Venezuele prohloubit své obchodní aktivity je i Čínská lidová republika, která je v současnosti jedním z nejvýraznějších investorů v zemi.

Pronikání Číny do států Latinské Ameriky můžeme postupně sledovat od počátku 80. let 20. století, kdy v Číně dochází k přijetí řady rozsáhlých ekonomických reforem, jež zemi otevřely cestu k novým zahraničním investicím. Právě tyto vnitropolitické změny nastartovaly razantní posilování mezinárodní spolupráce i hospodářský růst země.

Hospodářský rozvoj Číny však značně zvýšil spotřebu energetických surovin – zejména ropy. K pokrytí vzrůstající domácí poptávky tak byla Čína nucena začít využívat importované suroviny z nových zdrojů, které se nacházejí mimo její území. V rámci posilování energetické politiky a diverzifikování nových dodavatelů se Čína obrátila i na některé státy Latinské Ameriky. Venezuela, jako země s největším energetickým potenciálem, tak byla jedním z prvních států², se kterými Čína začala prohlubovat své ekonomické vazby.

Cílem předkládané diplomové práce je analýza strategického pronikání Číny v rámci venezuelského ropného těžebního průmyslu, a to ve dvou časových obdobích. Prvním zvoleným obdobím je období vlády prezidenta Huga Cháveze (1999–2012³), které přineslo razantní změny vnitřní i zahraniční politiky Venezuely, jež se příznivě promítly do posilování energetických vztahů s Čínou. Druhým obdobím, je vláda prezidenta

¹ Venezuela disponuje 25,5 % potvrzených světových zásob ropy (OPEC 2019).

² Společně s Peru a Ekvádorem.

³ Hugo Chávez zemřel na počátku roku 2013. Z tohoto důvodu je tento vládní rok zařazen již pod působení Nicoláse Madura.

Nicoláse Madura (2013–2018⁴), která je spojena jak se pokračujícími čínskými investicemi, tak s prohlubující se ekonomickou i sociální krizí Venezuely.

V současnosti se mnoho tuzemských politologů, zabývajících se problematikou energetické politiky, soustředí zejména na vztahy evropských států s Ruskem či blízkovýchodními zeměmi. I přes aktuálnost daného tématu se tak dění v dalších oblastech, včetně Latinské Ameriky, nedostává v odborných publikacích většího prostoru. Z tohoto důvodu je předmětem této diplomové práce podání ucelené analýzy dlouhodobých čínsko-venezuelských vztahů v oblasti energetické politiky a definice vzájemné spolupráce na mezistátní, firemní či personální úrovni.

Stěžejním teoretickým východiskem pro tuto práci bude teorie komplexní vzájemné závislosti, která byla poprvé uveřejněna v 70. letech 20. století Robertem Keohanem a Josephem Nyem. Teorie komplexní vzájemné závislosti⁵ je v současnosti široce užívaný koncept v mnoha ekonomických i politických studiích mezinárodních vztahů, který usiluje o analýzu kooperace a konfliktních otázek v mezistátní interakci. Teoretický koncept komplexní vzájemné závislosti definuje stav, v němž *„napříč hranicemi států probíhají intenzivní transakce (toky peněz, zboží, osob a informací), které s sebou přinášejí určité náklady a zisky“* (Nye a Keohane 2011: 9; Nye a Keohane 1977: 16). Při analýze nákladů a zisků následně můžeme určovat, zda se v rámci vzájemných vztahů mezi aktéry jedná o asymetrickou či naopak rovnoměrnou interdependenci.

Ačkoliv se poměrem mezi spoluprací a konfliktem zabývalo velké množství autorů, práce bude využívat především zmíněný teoretický přístup Josepha Nyeho a Roberta Keohana. Právě tento teoretický základ, který předpokládá narušení tradiční neprostupnosti státu pomocí propojení politických, ekonomických či sociálních vazeb, nám může poskytnout nutný

⁴ Od počátku roku 2019 působí Nicolás Maduro ve své funkci ve sporu s opozičním kandidátem Juanem Guaidem, který se během lednových demonstrací v hlavním městě Caracasu veřejně prohlásil prezidentem Venezuely (Ferchen 2019)

⁵ Označována též jako *interdependence*.

rámec pro pochopení energetických vztahů Venezuely a Číny a vymezení stav závislosti obou aktérů.

Přes řadu odlišností v rovině konceptů a teorií částečně propojuje oblast výzkumu mezinárodních vztahů jeden z ústředních termínů této vědní disciplíny - pojem moci. Ačkoliv je „moc“ velmi široký fenomén, který lze jen obtížně definičně zařadit, pro analýzu vztahů dvou aktérů na mezinárodním poli je jedním z klíčových faktorů. Debata o moci v mezinárodních vztazích byla dlouhodobě ovládána převážně realistickým přístupem, který se primárně soustředí na schopnosti států využívat hmotné zdroje za účelem vynucení své vlastní vůle a dosažení svých cílů. Od konce druhé poloviny 20. století se však stále častěji projevuje polymorfní charakter moci, která od čistě realistického hard pojetí přechází do více behaviorální soft power.

V současném proměnlivém mezinárodním systému tak nemusí moc pracovat pouze s nátlakem či hrozbou, ale může využít i zcela jiné zdroje, mezi které patří například zahraniční politika, kulturní hodnoty či sociální interakce. I přesto, že se předkládaná diplomová práce soustředí primárně na kooperaci Venezuely a Číny v oblasti ropného průmyslu, můžeme v posledních letech ve vzájemném vztahu obou zemí pozorovat mnoho konotací, které nejsou ryze ekonomického charakteru. V rámci docílení komplexní analýzy čínsko-venezuelských vztahů tak bude práce využívat podpůrný koncept soft power, který kromě realistických zásad reflektuje trendy soudobé mezinárodní kooperace.

Z hlediska metodologie patří v současnosti mezi jednu z nejvyužívanějších metod v politologii komparativní metoda. Tato metoda se může zaměřit na studium určitých zvolených prvků v konkrétním čase a sledovat tak nerovnoměrnosti vývoje v daném prostoru (synchronní komparativní metoda) nebo se naopak soustředit na vývoj konkrétního fenoménu v čase, dynamiku a zákonitosti jeho vývoje (diachronní komparativní metoda).

Jelikož si práce klade za cíl analyzovat vzájemné vztahy obou zemí ve výše zmíněných časových obdobích, bude využita diachronní komparativní

metoda. Tato metoda nám umožní určit vývoj interakcí mezi oběma zeměmi a analyzovat jejich sílu a působení v čase. Hlavními komparačními kritérii pro určení intenzity kooperace bude především výše celkového vzájemného obchodu, objem venezuelského exportu ropy do Číny, počet oboustranných smluv o energetické spolupráci, výše mezistátních úvěrů či počet státních návštěv vykonaných nejvyššími představiteli obou států. V rámci stanovení intenzity bilaterálních vztahů se práce následně pokusí určit vztah vzájemné interdependence obou států a určit prvky soft power v neobchodních sektorech (vzdělání, kultura, sociální projekty...), které tento výsledný stav ovlivňují.

Na základě stanoveného teoretického rámce a výzkumné metody se práce pokusí odpovědět na následující výzkumné otázky: 1) Jaký je poměr vzájemného obchodu v oblasti exportu a importu energetických surovin mezi Venezuelou a Čínou a jaký typ interdependence vyvolává?; 2) Jaké dopady má výsledný typ interdependence v oblasti energetické politiky na vnitřní a vnější politiku Venezuely? K zodpovězení daných výzkumných otázek budou posouzeny dílčí otázky: Do jaké míry je Venezuela závislá na exportu ropy do Číny? Jakým způsobem ovlivňují aktuální ekonomické či politické faktory (zejména americké sankce) vývoj křivky exportu ropy do Číny? Jaké negativní důsledky má čínská energetická politika vůči Venezuele? Jaké prvky soft power mají vliv na utváření vztahů obou států?

Jak bylo zmíněno, téma strategického pronikání Čínské lidové republiky do regionu zemí Latinské Ameriky, je v rámci české odborné literatury spíše okrajovým. U mnohých tuzemských politologů, zabývajících se danou problematikou, se setkáváme zejména s analýzou domácí energetické politiky (Dobrovolná et al. 2007; Tichý 2012), energetických vztahů ČR s Ruskou federací (Tichý 2010) či s dalšími zeměmi Evropské unie (Černoch a Zapletalová 2014).

Zatímco v rámci tuzemské literatury se neseťkáváme s komplexnějším rozpracováním daného tématu, značně rozsáhlejší zdroje k vzájemným energetickým vztahům mezi Čínou a Venezuelou poskytuje literatura zahraniční (zejména literatura anglofonní a hispanofonní). Ucelený vhled do

problematiky čínské energetické politiky vůči dalším regionům nabízí čtenářům americká politoložka Carrie Liu Currier (Currier et al. 2011). Currier se ve své publikaci soustředí zejména na obecnou charakteristiku pronikání Číny do rozvojových zemí a definici hlavních energetických zájmů země. Vzhledem k tomu, že se autorka soustředí na komplexní přístup Číny k rozvojovým oblastem, konkrétní pronikání Číny do jednotlivých zemí Latinské Ameriky je tak v jejích pracích popsáno stručně a postrádá detailnější analýzu či rozbor.

Zevrubnějším působením Číny v rámci jihoamerického kontinentu se zabývá Jorge I. Domínguez a Benjamin Steinberg Williams (Domínguez et al. 2006; Williams 2008). Autoři se ve svých pracích věnují zejména obecnější charakteristice čínské ekonomické a energetické politiky vůči jednotlivým zemím regionu, ale i vzrůstajícímu vlivu čínských investorů a firem v rámci několika případových studií. Vzhledem k tomu, že se pozornost autorů zaměřuje na celý region Latinské Ameriky, podávají jejich studie důležité informace pro porozumění danému tématu, nicméně spíše obecnějšího charakteru⁶.

Konkrétněji se vývoji politických, energetických i diplomatických vztahů mezi Venezuelou a Čínou věnuje Nikolas Kozloff či Matt Ferchen (Kozloff 2007; Kozloff 2008; Ferchen 2013; Ferchen 2018a; Ferchen 2018b; Ferchen 2019). Oba autoři se v rámci svých publikací soustředí na detailnější analýzu čínské ropné politiky vůči Venezuele a zasazují jí do kontextu působení Číny v rámci celého regionu. Autoři se zaměřují zejména na konkrétní rozbor čínsko-venezuelských projektů a investic a jejich dopadů na vzájemné vztahy obou států. Jejich studie tak budou jedním z hlavních podkladů pro tuto práci.

Kromě odborné literatury tvoří jednu část zahraničních zdrojů i ekonomické analýzy, reporty mezinárodních organizací či tržní průzkumy (Pew Research. 2019; Statista 2019; PdVSA 2018; OPEC 2019). Právě tyto podklady pomohou lépe pochopit čínsko-venezuelské vztahy v oblasti

⁶ S obdobným rozpracováním tématu pronikání Číny do regionu Latinské Ameriky se setkáváme i u Bo Kong (Kong 2010), Michael Swaine a Ashley Tellis (Swaine a Tellis 2000).

energetické politiky a dotvořit komplexní analýzu vzájemných interakcí mezi oběma zeměmi.

Diplomová práce je strukturována do čtyř hlavních kapitol. V rámci první kapitoly se práce soustředí na teoretické vymezení konceptu komplexní vzájemné závislosti, jejímž základem bude teorie Josepha Nyeho a Roberta Keohana a doplňující charakteristikou výchozích principů soft power. V jednotlivých podkapitolách přiblíží stěžejní témata a cíle politiky jednotlivých aktérů, pravidla fungování mezinárodního režimu či vzájemné vztahy mezi konfliktem a zranitelností.

Druhá kapitola práce se věnuje vývoji čínsko-venezuelských energetických vztahů v období vlády prezidenta Huga Cháveze (1999–2012). V rámci této analytické části se práce zaměří na identifikaci konkrétních kroků na mezistátní, firemní a personální úrovni, které pomohou komplexněji definovat čínské pronikání do venezuelského těžebního průmyslu.

Obsahem třetí kapitoly je analýza energetických vztahů obou zemí v období vlády prezidenta Nicoláse Madura (2013–2018). Tato kapitola se zaměří na vývoj jednotlivých kroků v rámci energetické politiky a jejich dopady na vzájemnou čínsko-venezuelskou kooperaci. Pro přesnější určení změn využije kapitola opět identifikaci vzájemných interakcí na mezistátní, firemní i personální úrovni.

Závěrečná kapitola se za využití diachronní komparativní metody soustředí na srovnání proměn vzájemných vztahů ve dvou zvolených časových obdobích. Na základě stanovených výzkumných otázek a dílčích komparačních kritérií kapitola analyzuje transformaci čínsko-venezuelské energetické politiky a pokusí se odpovědět na jednotlivé výzkumné otázky.

1. Teoretická východiska

V rámci následující kapitoly se práce soustředí na bližší vymezení teoretického konceptu komplexní vzájemné závislosti v podobě, v jaké ho představili američtí politologové Robert O. Keohane a Joseph S. Nye. Pro ucelený vhled do dané problematiky bude v této kapitole kromě základní teorie představen i koncept soft power, který nám pomůže lépe reflektovat současnou situaci v rámci čínsko-venezuelských energetických vztahů.

1.1 Teorie komplexní vzájemné závislosti

Teorie komplexní vzájemné závislosti neboli interdependence, je v současné době hojně využívaným pojmem v rovině zabývající se energetickými vztahy. Na rozdíl od klasických realistických teorií tento koncept nesoustřeďuje veškerou pozornost na stát, ale pracuje s představou smíšeného aktéra mezinárodní politiky. Tuto teorii tak můžeme zařadit mezi pluralistické koncepce, které vnímají světový politický systém jako oblast působnosti mnoha typů aktérů. Teoretický koncept interdependence se ve svém prvotním pojetí začal objevovat již v první polovině 18. století v dílech Montesquiea či J. J. Rousseaua. V této době se však autoři zaměřovali spíše na výklad vnitrostátních ekonomických vztahů než na přímou interpretaci mezinárodní politiky⁷ (Burchill a Linklater 2001: 64-65; Tichý 2010: 161-163).

S postupnou transformací mezinárodního prostředí a narůstající mezinárodní kooperací se však začala proměňovat i teoretická východiska konceptu vzájemné závislosti. Teorie interdependence, která byla původně orientovaná na vnitrostátní ekonomiku a jednotlivce-podnikatele, se začala přetvářet v komplexnější koncept analýzy světové politiky jako souhrnu mnoha vzájemně na sebe působících částí globální společnosti.

Do první poloviny 20. století se v rámci teorie interdependence setkáváme především s rozbořením propojenosti a vzájemné vazby mezi ekonomickými ukazateli státu a případným přerušením spolupráce, které by znamenalo růst nákladů pro jednotlivé aktéry. Postupně tak dochází

⁷ Jedním z prvních autorů, který aplikoval teorii interdependence i na mezinárodní prostředí byl Carl von Clausewitz (Clausewitz 1982). Clausewitz se soustředil zejména na problematiku válečných konfliktů, kde porovnával kroky všech aktérů v závislosti na krocích jejich soupeřů.

k narušení tradičního realistického pohledu na stát, coby nezávislé a suverénní jednotky a k přetvoření původního normativního pojetí interdependence. Významnými teoretiky tohoto období byli např. Karl. W. Deutsch⁸, Richard N. Cooper či Norman Angell, kteří se snažili pomocí ekonomických ukazatelů analyzovat vzájemnou kooperaci jednotlivých aktérů. Ve svých studiích se tak soustředí zejména na rozbor mezinárodního obchodu, formování nových trhů a přelévání vzájemné závislosti z oblasti ekonomiky do dalších odvětví.

Formování soudobé teorie komplexní vzájemné závislosti, které plynule navázalo na diskuze o funkcionalismu a sektorové integraci, můžeme pozorovat od počátku 70. let 20. století (Keohane a Nye 2011: 7-8; Krejčí 2010: 591-592). Rozhodujícím impulzem pro vnímání tohoto přístupu jako ucelené teorie byla kniha Josepha Nyeho a Roberta Keohana *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, poprvé publikovaná v roce 1977. Na tuto knihu následně navázali oba autoři⁹ celou řadou dílčích studií, které přispěly k utvoření celistvé systémové koncepce.

Keohane a Nye charakterizovali vzájemnou závislost jako stav, který je definován recipročními důsledky mezi jednotlivými aktéry. Zatímco závislost (*dependence*) je určována a výrazně ovlivňována externími silami, vztah vzájemné závislosti (*interdependence*) reflektuje situaci, kdy jsou na sobě všichni aktéři závislí a politika a akce jednoho aktéra znatelným způsobem formuje a ovlivňuje politiky a akce dalších aktérů a naopak (Nye a Keohane 1977: 10-13; Keohane a Nye 2011: 7-8).

Teorie komplexní vzájemné závislosti předpokládá, že jednotliví aktéři mezinárodního prostředí se v důsledku sílících vazeb stávají stále více propojeni, vzájemně závislí a citliví vůči krokům dalších aktérů v daném systému. V rámci tohoto pavučinového uspořádání tak dochází k narušení původní neprostupnosti státu a k postupnému propojování ekonomických,

⁸ Karl Deutsch původně chápal interdependenci jako vztah vzájemné blokace (interlocking relationship), která je způsobena dělbou práce mezi specializovanými politickými složkami. Následně se však přiklonil jako další autoři k ekonomickému pojetí vzájemné závislosti (Deutsch 1968).

⁹ Partikulární studie v rámci teorie komplexní vzájemné závislosti tvořila řada dalších autorů (např. Leonard Woolf; Francis Delaisi; Kenneth Waltz). Stěžejní rámec celému konceptu však poskytl právě Robert Keohane a Joseph Nye.

sociálních i politických vazeb. Koncept komplexní vzájemné závislosti ukazuje, že světový politický systém není prostředím hry s nulovým součtem. Zisk z různých aktivit pro více zúčastněných stran může do jisté míry podporovat vzájemnou kooperaci. Přes řadu výhod však vzájemná závislost neznamená harmonii zájmů a může být chápána rovněž jako vzájemná zranitelnost (Keohane a Nye 2011: 7; Waltz 1979: 104).

Robert Keohane a Joseph Nye konfrontovali svůj teoretický koncept komplexní vzájemné závislosti s do té doby většinově používaným realistickým a idealistickým paradigmatem a poukázali na významný růst soft power v rámci utváření mezinárodních vztahů. Díky prohlubující se globalizaci jsou tak dle autorů všichni aktéři stále více závislí na jejich prostředí než v minulosti (Krejčí 2010: 591-592). Právě díky schopnosti reflektovat komplikovanost spolupráce v rámci mezinárodního systému, kdy „napříč hranicemi států probíhají intenzivní transakce (toky peněz, zboží, osob a informací), se teoretický model Roberta Keohana a Josepha Nyeho stal výchozím bodem pro hlavní výzkumné otázky této diplomové práce.

Teorie komplexní vzájemné závislosti zdůrazňuje způsob, kterým se stávají jednotliví aktéři více propojeni a na základě poměru mezi náklady a zisky pomáhá určit jejich vzájemný vztah. Pro vyhodnocení společných vztahů v jednotlivých oblastech slouží dílčí indikátory, které budou blíže specifikovány v následujících podkapitolách. Definované indikátory budou následně v rámci čtvrté komparační kapitoly využity pro určení stavu vzájemné interdependence mezi Venezuelou a Čínou ve výše stanovených časových obdobích.

1.1.1 Citlivost a zranitelnost

Jak již bylo zmíněno, interdependence ve formě základního konceptu definuje stav, kdy jsou jednotlivé subjekty v rámci daného systému ovlivňovány vnějšími silami a jsou na sobě vzájemně závislé. Robert Keohane a Joseph Nye ve svých studiích rozlišují mezi dvěma základními typy vzájemné závislosti, a to interdependencí *symetrickou* a *asymetrickou* (Keohane a Nye 2011: 10-11; Keohane 1984: 51).

Symetrická interdependence představuje situaci, kdy jsou na sobě dva subjekty víceméně stejně vzájemně závislé¹⁰. Za takto nastavených podmínek znamená přerušení vztahů ze strany jednoho z partnerů značné poškození pro oba zúčastněné aktéry. Symetrická vzájemná závislost tak přispívá k eliminaci společných hrozeb, kdy by jedna z protistran chtěla použít sílu či nátlak pro dosažení svých cílů. Oproti tomu *asymetrická interdependence* přebírá některé mocenské charakteristiky a označuje stav, kdy je jeden z aktérů více závislý na druhém. V rámci asymetrické interdependence dochází k nerovnoměrné distribuci nákladů a zisků a tím pádem k dominanci jednoho z aktérů¹¹. Asymetrická vzájemná závislost tak zajišťuje zdroj moci, který jednoduše slouží jako nástroj při vyjednávání či nátlaku, kdy silnější stát využívá závislosti slabšího státu k zajištění lepších zisků (Keohane a Nye 1977: 10; Keohane a Nye 2011: 8-10). K pochopení povahy vzájemné závislosti mezi jednotlivými aktéry je nutné pracovat se dvěma základními znaky, a to citlivostí (*sensitivity*) a zranitelností (*vulnerability*). Právě tyto dva výchozí prvky nám pomohou nejlépe určit účinky vzájemné závislosti a její charakter.

Citlivost představuje v prostředí vzájemné závislosti míru, s jakou je daný aktér schopen reagovat na podněty a změny v mezinárodním systému. Tento faktor znázorňuje zejména rychlost a rozsah změn, které jsou v rámci jednoho státu způsobené změnami ve státě druhém za předpokladu, že politika v postiženém státě zůstává nezměněna (Wendt 1999: 344). Se vzrůstající citlivostí rostou zároveň náklady, které musí státy vydávat v případě přerušení spolupráce s dalšími aktéry. Vyšší citlivost tak vede státy k hledání alternativních schémat spolupráce, které v konečném důsledku mohou snížit míru jejich závislosti (Keohane a Nye 2011: 11-12).

¹⁰ Symetrickou interdependenci můžeme najít např. ve vztahu mezi USA a Kanadou, kde mezi oběma zeměmi dochází k dovozu potravin a surovin jako azbest, cesium či rubidium. Přerušení dodávek ze strany jednoho státu by znamenalo značná omezení pro stát druhý.

¹¹ Příkladem asymetrické interdependence mohou být např. energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací, kdy musí Česká republika jako příjemce zboží (zemního plynu a ropy) vynakládat větší výdaje na udržení interakce s Ruskem. Naopak pro Rusko nepředstavuje Česká republika klíčový trh s danými komoditami.

Hovoříme-li o citlivosti v rámci energetické kooperace mezi dvěma aktéry, je možné větší citlivost předpokládat např. ve vztahu k nerostným surovinám, kdy může krátkodobý výpadek dodávek či snížení jejich objemu znamenat značné komplikace a omezení fungování daného aktéra. Alternativními mechanismy pro snižování citlivosti v oblasti energetické spolupráce může být např. snaha o přechod na jiný typ surovin či diverzifikace dodavatelských partnerů.

Samotná závislost mezi jednotlivými subjekty je kromě citlivosti určována i mírou zranitelnosti v případě přerušení vzájemné spolupráce. Zranitelnost je možné označit jako stupeň slabosti závislého státu ve vztahu k relativní dostupnosti a nákladům spojených s alternativami, které je stát nucen využívat v případě zastavení dodávek původního zdroje (Keohane a Nye 2011: 11-12).

V případě, že není země schopna najít vhodnou náhradu přijímaných zdrojů, je považována za více zranitelnou vůči případným změnám. V rámci energetické bezpečnosti je jednou z klíčových oblastí pro určování zranitelnosti státu spolehlivost dodávek primárních energetických surovin. Pokud dojde k výpadku dodávek těchto surovin, může dojít k totálnímu omezení fungování daného aktéra a země se tak stává značně zranitelnou. Zranitelnost v rámci energetické spolupráce je však možné částečně snižovat např. pomocí zvyšování efektivity těžby surovin, diverzifikací energetických zdrojů, vytvářením dostatečných zásob daných klíčových surovin či modernizací těžební a tržní infrastruktury (Wendt 1999: 343; Tichý 2010: 163).

Analýzu nákladů a zisků ve vztahu vzájemné závislosti můžeme charakterizovat jako zvýšenou citlivost vůči jiným aktérům, ale v určitých situacích i jako zranitelnost, která zahrnuje aspekt mocenského soupeření. Vztah interdependence tedy vždy neznamena naprostý soulad zájmů všech zúčastněných stran. Naopak v některých případech může být využit jako prostředek nátlaku či dokonce zbraň. Rovněž vztah mezi citlivostí a zranitelností může být u různých případů odlišný (někdy dokonce nemusí

korelovat vůbec). Teoretický základ je tak vždy částečně nutné přizpůsobit v rámci analýzy dané případové studii.

1.1.2 Cíle a témata politiky aktérů

Cíle jednotlivých aktérů jsou v rámci teorie komplexní vzájemné závislosti rozdílné podle oblasti i témat. Dle Roberta Keohana a Josepha Nyeho zůstává mezinárodní systém i nadále částečně anarchistickým prostředím, které je ovládáno interakcemi mezi nezávislými aktéry. Avšak stupně a typy konfliktů mezi státy či cíle a sporné otázky, které formují zahraniční politiku, se do značné míry změnily (Krejčí 2010: 592). Robert Keohane a Joseph Nye vymezují svůj koncept komplexní vzájemné závislosti vůči klasickému realismu a jeho představě o fungování mezinárodních vztahů. V minulosti bylo přežití státu prvořadým cílem a vojenská síla byla základním atributem k jeho dosažení. Problematika týkající se témat mocenské rovnováhy nebo bezpečnosti státu byla klíčová a do značné míry ovlivňovala hierarchické uspořádání dalších státních zájmů (Nye 2007: 215; Keohane a Nye 2011: 9).

Na rozdíl od těchto představ dospěl Keohane a Nye k závěru, že politický realismus nedokáže adekvátně vysvětlit mnohé jevy v mezinárodních vztazích a proto vypracovali koncept komplexní vzájemné závislosti¹². Dle autorů se oba koncepty liší v základních systémových charakteristikách, které blíže specifikuje tabulka 1.

Tabulka 1. *Realismus* *Teorie komplexní vzájemné závislosti*

<i>Cíle aktérů</i>	Vojenská bezpečnost je primárním cílem státu.	Vojenská síla ustupuje do pozadí. Cíle států se liší v závislosti na dané problematické oblasti a provázanosti mezinárodního systému.
--------------------	---	---

¹² Keohane a Nye netvrdili, že komplexní vzájemná závislost věrně odráží politickou realitu. Naopak poukazovali na fakt, že stejně jako v případě realismu se jedná o ideální stav. Většina případů tak leží na stupnici mezi těmito dvěma protipóly.

<i>Nástroje státní politiky</i>	Nejefektivnějším nástrojem mezinárodní politiky je vojenská síla. Okrajově je využita i síla ekonomická.	Zdroje moci se liší v závislosti na dané problematické oblasti. Důležitými aktéry se stávají nadnárodní organizace.
<i>Vytváření politické agendy</i>	Potenciální změny v bezpečnostní politice a rovnováze moci dominantně ovlivňují další politické agendy.	Vytváření politické agendy je ovlivňováno změnami v distribuci moci v rámci problematické oblasti, na základě stavu a citlivosti mezinárodního režimu.
<i>Propojení aktérů</i>	Jednotliví aktéři jsou v rámci mezinárodního systému řazeni hierarchicky	Rozpadá se hierarchický řád, zvyšuje se závislost jednotlivých aktérů.
<i>Role mezinárodních organizací</i>	Role mezinárodních organizací je slabá, podřízená státní moci a důležitosti vojenské síly.	Mezinárodní organizace aktivně vytváří politickou agendu. Fungují jako politické arény pro všechny aktéry. Mobilizují politické hlasy.

Zdroj: (Nye a Keohane 2011: 9-10)

Na základě konfrontace konceptu s teorií klasického realismu můžeme vymezit několik obecných charakteristik, které dle autorů definují teorii komplexní vzájemné závislosti. Jedná se především o markantní pokles významu vojenské síly, která již v rámci mezinárodních vztahů není považována za ideální prostředek vyjednávání a nátlaku. Podle Keohana a Nyeho mohou sice vztahy vzájemného vojenského vlivu i nadále přetrvávat, nicméně síla již nepředstavuje vhodnou cestu k dosažení dílčích cílů (např. ekonomických, ekologických, sociálních...). Náklady spojené s využitím vojenské síly jsou velmi vysoké a nejisté a nepředstavují tak ve většině případů vhodný nástroj k dosažení požadavků jednotlivých aktérů. Namísto

klasické vojenské síly jsou naopak upřednostňovány varianty ekonomické či politické diplomacie.

Charakteristickým znakem teorie komplexní vzájemné závislosti je rovněž předpoklad rozpadu tradiční hierarchie hodnot. Mezinárodní vztahy i zahraniční politika jednotlivých aktérů se tak stávají více rozmanité a nejsou striktně řazeny v jasném koherentním systému (Tichý 2010: 161-163). Na rozdíl od realistického předpokladu tak celému systému nedominuje vojenská bezpečnost, ale dle dané situace dochází k prioritizaci rozdílných ekonomických, environmentálních či sociálních témat.

Důležitým atributem konceptu je bezesporu i rozmanitější síť formálních a neformálních kanálů interakcí. Oproti klasickému realismu, který pracuje zejména se vztahy mezistátními (*interstate*), teorie komplexní vzájemné závislosti využívá pro pochopení mezinárodního systému především vztahy mezivládní (*transgovernmental*) a nadnárodní (*transnational*). Podle Roberta Keohana a Josepha Nyeho je obsah zahraniční politiky států do značné míry ovlivněn změnami v rozdělení mocenských zdrojů. Strach z vojenského konfliktu či revoluční změny, v níž bude užití síly nadřazeno ekonomickým zájmům, již v mezinárodním prostředí téměř vymizel (Keohane a Nye 2011: 7-8).

Jednou z podstatných změn fungování systému je rovněž nárůst vlivu mezinárodních a nadnárodních organizací, které se stávají místem formování koalic a arénou pro politické akce slabších států. Právě tato transformace podstaty konkurence mezi státy a změny modelů konfliktu mají za následek obtížnější definování cílů jednotlivých aktérů.

1.1.3 Pravidla mezinárodního režimu

Posledním základním atributem teorie komplexní vzájemné závislosti, který Robert Keohane a Joseph Nye uvádějí ve svých studiích, je podoba a fungování mezinárodního režimu. Právě nastavení mezinárodního režimu může do jisté míry podporovat vzájemnou kooperaci mezi státy a přispívat tak k jejich bližšímu propojování. Představa o možnosti řídit vzájemnou závislost prostřednictvím režimu vychází zejména ze zásadních změn

mezinárodních systému po druhé světové válce¹³. V tomto období dochází k technickému a technologickému rozvoji jednotlivých států a s tím spojeným vznikem nových ekonomických modelů kooperace. Keohane a Nye ve svých pracích zmiňují tři klíčové změny mezinárodního režimu, které přispívají k větší provázanosti jednotlivých aktérů (Drulák 2003: 76-79; Keohane a Nye 1977: 16; Drulák et al. 2008: 16).

První ze zmíněných změn je dle autorů *technologický pokrok*. Právě technologické změny a s nimi spojený růst ekonomické závislosti jednotlivých aktérů učinily současný režim zastaralý. V rámci transformujícího se systému tak jednotliví aktéři hledají nové modely kooperace, které by jim pomohly vhodně reagovat na měnící se podmínky. S rozvojem nových technologií a ekonomické spolupráce se následně pojí *růst životní úrovně* obyvatel daných států, který podle Keohana a Nyeho představuje další důležitou změnu mezinárodního prostředí. Vlády států jsou v rámci ekonomického růstu stále více odpovědné za zvyšování národního blahobytu a růstu HDP, a tudíž je kladen neustále větší tlak na prohlubování úspěšné kooperace ve všech odvětvích.

Posledním impulsem k transformaci mezinárodního režimu je dle autorů *proměna světových trhů a mezistátního obchodu*. Velké ekonomické výhody, které státům poskytuje mezinárodní pohyb kapitálu, zboží i pracovní síly vyžaduje nové přístupy k vedení zahraniční politiky a diplomacie (Krejčí 2010: 595). Novým zdrojem definitivního práva se namísto států stávají mezinárodní organizace, v nichž probíhá nadnárodní politická koordinace a výstavba nových koalic.

I přesto, že má mezinárodní režim nižší donucovací moc než předchozí aspekty vzájemné závislosti, může v případě nesprávného jednání jednotlivých aktérů vést ke ztrátě jejich reputace v mezinárodním prostředí, a tím pádem k obtížnějšímu navazování vzájemných dohod a vztahů. Vznikající komplexní vzájemná závislost neznamena, že procesy

¹³ V tomto ohledu teorie komplexní vzájemné závislosti částečně vychází z grotiovské tradice.

prohlubující se mezinárodní kooperace jsou nevratné, je však stále obtížnější je změnit a bez následků přerušit (Keohane a Nye 2011: 15-20).

Společně s dalšími atributy teorie komplexní vzájemné závislosti, který mi je citlivost a zranitelnost či formování státní politiky jednotlivých aktérů, představuje proměna mezinárodního režimu jednu z důležitých součástí analýzy úrovně interdependence jednotlivých států. Všechny tyto zmíněné prvky budou rovněž využity v rámci této diplomové práce k definici vzájemné závislosti mezi Venezuelou a Čínou v oblasti energetických vztahů ve stanovených časových obdobích.

1.2 Koncept soft power

Kromě základních pilířů teorie komplexní vzájemné závislosti poukazují autoři konceptu interdependence na stále větší význam měkké moci (*soft power*) v oblasti mezinárodních vztahů a spolupráce. Svět se dle Keohana a Nyeho stává stále více propojeným a jednotlivé subjekty jsou tak mnohem znatelněji závislé na svém okolí, než kdy dříve. Oblast mezinárodních vztahů je dlouhodobě konfrontována s novými teoretickými schématy a výzkumnými otázkami, ale málokterý termín budí tolik rozporuplných reakcí jako právě koncept soft power. I přesto, že se s fenoménem měkké moci můžeme setkat již v raném období světových dějin¹⁴, k jeho bližší specifikaci dochází až na počátku 90. let 20. století (Karlas 2004: 7-8; Flanderová 2013).

Jedním z hlavních teoretiků zabývajících se charakteristikou měkké moci byl Joseph Nye, který ji konkrétněji představil v knize „*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*“ publikované v roce 1990 a následně v knize s názvem „*Soft Power: The Means to Success in World Politics*“ publikované v roce 2003. Nye definuje soft power jako schopnost jednoho aktéra ovlivnit chování ostatních a výhodně pracovat s přitažlivostí namísto nátlaku. Jedná se tedy o schopnost dosáhnout preferovaných cílů skrze nepřímé využití síly, tj. prostřednictvím atraktivity a kooptace. Celou

¹⁴ např. v knize Umění války od čínského filosofa Sun Tzu, který se věnuje myšlence podmanění nepřítele bez použití násilí.

situaci si tak můžeme představit jako stav, kdy aktér A disponuje soft power, díky které může ovlivňovat a měnit preference aktéra B ve svůj prospěch.

Důležitou součástí soft power není na rozdíl od hard power pouze docílení vojenského vlivu a politické síly, ale spíše schopnost inspirace, kooperace, tvorba agendy či přesvědčování dalších aktérů ke sdílení stejných hodnot (Nye 2011: 20-21). Na tuto skutečnost navazuje Joseph Nye definicí třech elementárních zdrojů moci soft power, mezi které řadí kulturu, politické hodnoty a zahraniční politiku.

V rámci oblasti kultury rozlišuje Nye mezi kulturou masovou a tzv. vysokou kulturou, která je pro utváření soft power daného státu klíčová. Vysoká kultura zahrnuje dle autora literaturu, umění, vědu či vzdělávání¹⁵. Právě tyto složky mohou přispět ke vzrůstajícímu vlivu jednoho státu na veřejnost, zájmové skupiny, ale i vůdčí představitele států dalších (Nye 2003: 40-44). Soft power vycházející z politických hodnot daného státu zahrnuje podle Josepha Nyeho styl vládnutí, politické uspořádání či základní politické a společenské principy¹⁶. Autor však podotýká, že tyto zmíněné hodnoty mohou být dostatečným zdrojem soft power pouze v případě, pokud se jimi daný stát řídí jak v rámci domácí, tak zahraniční politiky.

Posledním (a v mnohých případech i nejúčinnějším) ze základních zdrojů soft power je forma zahraniční politiky a vedení bilaterální diplomacie (Nye 1990: 32-33). Do tohoto tématu řadí Nye např. mezinárodní politický dialog, ekonomickou a obchodní spolupráci či členství v nadnárodních organizacích. V rámci šíření vizí zahraniční politiky jedním státem však můžeme narazit na odpor ze strany daného recipienta. Aby k takové situaci nedocházelo, musí být zahraniční politika státu vždy vnímána jako legitimní a mající morální autoritu. Pokud dokáže daný aktér prezentovat svoje hodnoty jako univerzální a obecně správné, může snáze manipulovat s preferencemi ostatních zúčastněných aktérů.

¹⁵ Konkrétními příklady vysoké kultury mohou být např. jazykové a kulturní instituty, podpora vzdělávání či studentské výměny.

¹⁶ Jako příklad můžeme uvést např. snahu šíření demokracie, prosazování lidsko-právních otázek apod.

Navzdory popularitě, které se koncept soft power těší v posledních letech, se však častokrát setkáváme s jeho nejednoznačným výkladem. Nejčastěji se terčem kritiky teorie soft power stává především příliš zjednodušující výklad mezinárodních vztahů či omezující a empiricky obtížněji aplikovatelná východiska¹⁷. Vzhledem k tomu, že soft power pracuje s částečně abstraktními normami a hodnotami, záleží do jisté míry na aktérech, kteří dané standardy prosazují a snaží se tak ovlivnit další subjekty v rámci mezinárodního systému (Ferguson 2009; Nye 2003: 44; Flanderová 2013).

V akademickém prostředí se setkáváme s jasným konsenzem, že způsob jakým je stát vnímán v mezinárodním prostředí má jasný vliv a dopad na jeho národní moc a postavení v systému jako takovém. Mocenské vztahy se však i nadále vyvíjejí a s nimi i podstata celého mezinárodního systému. Dochází k oslabování hegemonické moci některých států a její distribuci mezi nové subjekty či nárůstu vlivu nestátních aktérů. I přesto, že se koncept soft power potýká s částečnou kritikou z řad odborníků, v rámci současného dynamicky se měnícího mezinárodního prostředí může posloužit jako vhodný základ pro dotvoření obrazu bilaterálních a multilaterálních vztahů jednotlivých států (Flanderová 2013).

Mocenské vztahy se v rámci současného mezinárodního systému mohou častokrát jevit jako obtížně uchopitelné. I přesto, že se předkládaná diplomová práce soustředí primárně na kooperaci Venezuely a Číny v oblasti ropného průmyslu, můžeme v posledních letech ve vzájemném vztahu obou zemí pozorovat mnoho konotací, které nejsou ryze ekonomického rázu. Právě principy konceptu soft power nám tak pomohou komplexněji zmapovat vztahy Venezuely a Číny a přesněji definovat jejich dopady. Z tohoto důvodu bude práce kromě teorie komplexní vzájemné závislosti využívat i podpůrný koncept soft power, který může pomoci dokreslit vzájemné čínsko-venezuelské vztahy.

¹⁷ Někteří autoři kritizují koncept Nyeho soft power pro jeho etnocentričnost. Hlavním důvodem je podle nich především formování konceptu na případu USA.

2. Čínsko-venezuelské energetické vztahy za období vlády

Huga Cháveze

Venezuela, jakožto jeden ze států s největšími ropnými rezervami na světě¹⁸, přitahuje v současné době pozornost řady světových mocností i odborníků zabývajících se mezinárodními vztahy a energetickou bezpečností. Právě obrovský energetický potenciál země činí z Venezuely jednoho z předních strategických aktérů v oblasti exportu ropy a jejích derivátů.

I přesto, že země disponuje velkým množstvím nerostného bohatství, potýká se s dlouhodobým nedostatkem finančních prostředků. Omezené domácí investice do rozvoje těžební infrastruktury a průmyslového odvětví spojeného se zpracováním nerostných surovin tak do značné míry zpomalují plné využívání enormního energetického potenciálu Venezuely (Kozloff 2007: 10-12). Vzhledem k velkému surovinovému bohatství, se země často ocitá v hledáčku světových mocností, které se s ní snaží navázat vzájemné vztahy a prohloubit bilaterální energetickou spolupráci. Jedním z aktérů, který je v současnosti předním investorem ve Venezuele, je i Čínská lidová republika.

Přerod Číny z exportéra ropy do pozice jednoho z největších světových importérů této suroviny, znamenal nutnost adaptace a nových výzev v oblasti čínské energetické politiky v zahraničí¹⁹. Od počátku 80. let 20. století je čínská energetická politika centrálně řízenou formou obchodní diplomacie nejvyššího politického vedení v producentských zemích. V kombinaci s působením čínských národních ropných společností a snahou o diverzifikaci dlouhodobých kontraktů na dodávky ropy se Čína snaží redukovat svou zranitelnost způsobenou závislostí na zahraničním importu této klíčové suroviny (Kod'ousková et al. 2014: 49; Currier et al. 2011: 24).

Čínské státní ropné společnosti se zajímají především o přímé zahraniční investice, skupují podíly v zahraničních těžebních společnostech

¹⁸ Venezuela má ověřené a těžitelné zásoby ropy v objemu 302 miliard barelů, což představuje světové prvenství (např. před Saudskou Arábií či Kanadou (OPEC 2019))

¹⁹ Kořeny současné čínské energetické politiky lze najít v obavách z nedostatku energetických surovin, který by mohl zapříčinit pokles ekonomického růstu země.

a investují do průzkumu nových nalezišť u strategických producentů zemí. Jedním z předních čínských partnerů v oblasti energetické politiky je i Venezuela, která s Čínou navázala řadu obchodních i diplomatických vztahů.

V rámci nové čínské energetické politiky a snahy o rozšíření spolupráce s latinskoamerickými zeměmi se Venezuela v průběhu posledních dekád stala postupně jedním z klíčových partnerů Číny na latinskoamerickém kontinentu (Williams 2008: 12). Oficiální diplomatické vztahy mezi Venezuelou a Čínskou lidovou republikou byly navázány již v roce 1974²⁰. V této době se však jednalo spíše o vztahy formální než vztahy aktivní mezistátní kooperace. Hlavním důvodem povrchních vzájemných vztahů v tomto období byla především dlouhodobé střídání vlády strany Demokratické akce (AD) a Výboru pro nezávislou volební politickou organizaci (COPEI), které zemi směřovaly spíše k bilaterální spolupráci s USA a západoevropskými mocnostmi (Nachtigallová 2010: 238-240; Williams 2008: 12).

Ke změně zahraničně politického diskurzu Venezuely dochází až ve druhé polovině 90. let 20. století s nástupem Huga Cháveze a jeho politického uskupení Hnutí V. republiky (MVR). Hugo Chávez a jeho politická strana se dostávají k moci po prezidentských volbách v roce 1998. Výrazná voličská podpora nově zvoleného prezidenta pramenila především ze silné touhy po změně, kterou země zmítaná ekonomickou krizí a 40 lety střídání vlád AD a COPEI u moci pociťovala. Charismatický vůdce, jakým Hugo Chávez bezesporu byl, tak dokázal oslovit velkou část populace, která věřila, že nově zvolený prezident povede zemi k ekonomickým reformám a zapojí širší lidové vrstvy do společného rozhodování (Kaplan a Penfold 2019: 33).

Na začátku svého prezidentského mandátu se Hugo Chávez rozhodl pro realizaci radikálních opatření znárodnování důležitých odvětví prostřednictvím prezidentských dekretů. Rozsáhlé změny zasáhly i státní

²⁰ Před rokem 1974 udržovala Venezuela diplomatické vztahy s Čínskou republikou (se sídlem v Taipei), které byly původně uzavřeny v roce 1944. V roce 1974 Venezuela odmítla uznání Čínské republiky jako suverénního státu a navázala vztahy s komunistickou Čínskou lidovou republikou.

ropný podnik PdVSA, který kontroluje těžbu ropy v zemi a je tak jednou z páteřních institucí venezuelské ekonomiky. Kromě komplexní personální obměny ve vedení státní těžební společnosti se Hugo Chávez zasadil o zvýšení licenčních poplatků zahraničních ropných společností²¹ a nakonec i o omezení jejich podílů v rámci venezuelských podniků na maximálně 4 % (Wilpetr 2007). Další razantní změnou pak byla záruka nadpolovičního podílu státní společnosti PdVSA na všech projektech zaměřených na hledání a průzkum nových ložisek ropy.

Razantní kroky, které Hugo Chávez v průběhu svého úřadu prosadil, odůvodňoval především snahou o snížení vlivu amerických společností a nadnárodních korporátů v oblasti těžebního průmyslu a posílení státní kontroly nad klíčovými hospodářskými odvětvími. Díky vlně znárodnování a ztěžování přístupu na venezuelský trh, však Venezuela přišla o řadu zahraničních investic, především v ropném průmyslu²². V rámci diverzifikace nových zahraničních partnerů se tak Venezuela snažila navazovat nové strategické vazby, které by oslabený přísun zahraničního kapitálu kompenzovaly.

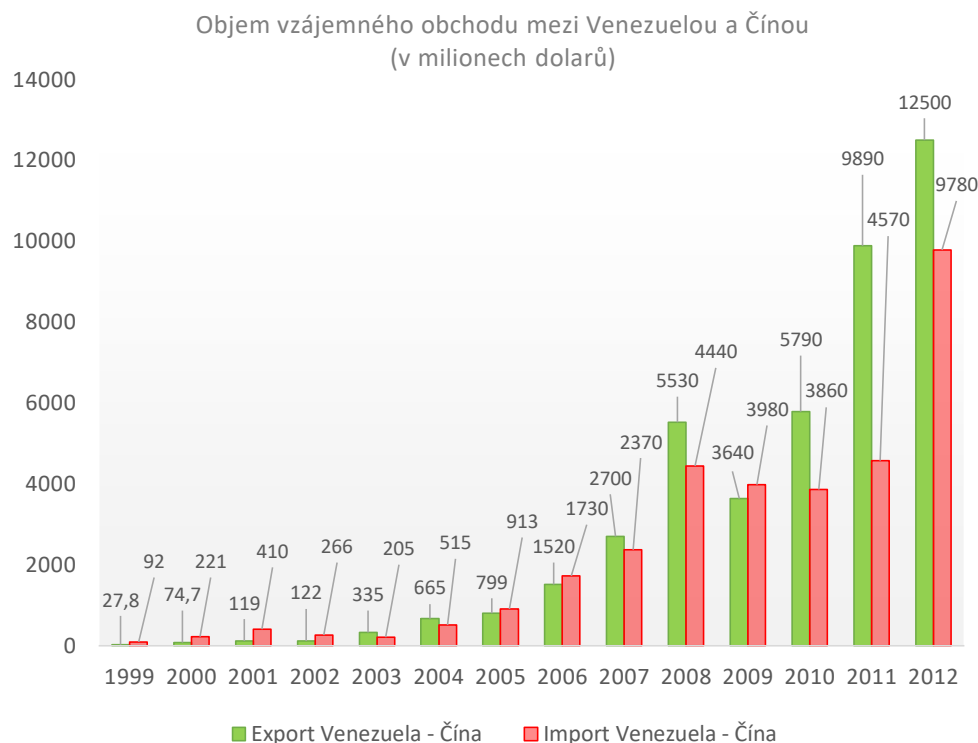
Jedním z nových potenciálních venezuelských partnerů byla Čínská lidová republika, která svým rychlým ekonomickým rozvojem, potřebou nových zdrojů energetických surovin i ideologickou blízkostí, představovala klíčového hráče na mezinárodním poli (Cheng a Huangao 2008: 112-114; Swaine a Tellis 2000: 19). Po nástupu prezidenta Cháveze se tak začíná měnit směřování zahraniční politiky země a s tím spojený postoj Venezuely k Číně a jejich bilaterální spolupráci. I přesto, že původní vzájemný obchod nebyl mezi oběma státy příliš významný, v rámci nové diverzifikace zahraničních vztahů a zmírnění dosavadní závislosti Venezuely na USA, se čínsko-venezuelské vztahy začínají postupně prohlubovat. Důkazem sílící kooperace mezi oběma státy je i výrazný nárůst vzájemného čínsko-venezuelského

²¹ Licenční poplatky pro zahraniční těžební společnosti byly zvýšeny z 16,6 % na 30 %. Oproti tomu však byly sníženy těžební sazby z 64,4 % na 50 %.

²² Hlavní obavy investorů a zahraničních společností se týkaly především nejistých vlastnických práv, politických nepokojů, ale i závazků Venezuely k mezinárodní organizaci OPEC.

obchodu v období vlády prezidenta Huga Cháveze²³ (OEC 2019; Kong 2010: 8). Bilaterální import a export mezi Venezuelou a Čínou v období Chávezovy vlády (1999 – 2012) názorně demonstruje graf 1²⁴.

Graf 1.

Zdroj: autorka – na základě OEC 2019

Vládní období prezidenta Huga Cháveze můžeme považovat za počátek transformace vzájemných vztahů mezi Venezuelou a Čínou. Nově uzavřená strategická partnerství, oboustranné dohody a čínské investice především do oblasti venezuelského těžebního průmyslu, měly za následek prohlubování mezistátní kooperace a zvyšování závislosti obou států. Prioritní oblast vzájemné čínsko-venezuelské spolupráce představovala zejména energetická politika, konkrétně kooperace v rámci ropného těžebního průmyslu. Následující podkapitoly představí detailnější analýzu jednotlivých kroků, a to na mezistátní, firemní a personální úrovni.

²³ Z původního objemu exportu Venezuely do Číny vzrostla hodnota zboží z 28 milionů dolarů v roce 1999 na 12 miliard dolarů v roce 2012. Růst importu z Číny do Venezuely vzrostl z původních 92 milionů dolarů v roce 1999 na 9,7 miliardy dolarů v roce 2012.

²⁴ Propad exportu a importu mezi lety 2008 – 2009 reflektuje světovou ekonomickou krizi.

2.1 Energetické vztahy na mezistátní úrovni

Čína si v rámci nově nastavené energetické zahraniční politiky a diverzifikace dílčích dodavatelů klíčových surovin byla dlouhodobě vědoma latinskoamerického potenciálu. Ideologická blízkost Venezuely a Číny a stále větší inklinace k prvkům levicového socialismu ze strany Huga Cháveze, tak vytvořily vhodné prostředí pro navazování nových bilaterálních vztahů.

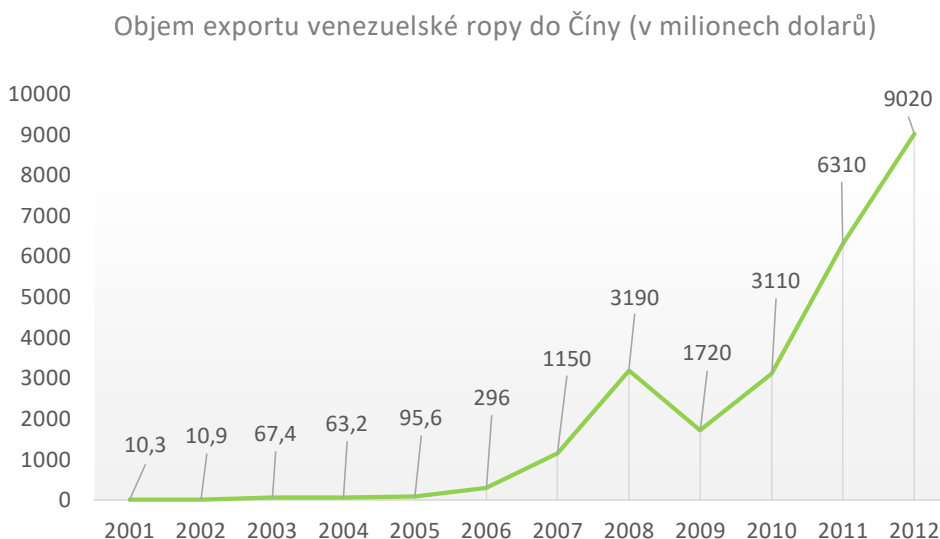
Klíčovou dohodou o vzájemné čínsko-venezuelské kooperaci představovalo vytvoření tzv. Strategické aliance pro společný rozvoj a koordinaci spolupráce²⁵. Tento projekt podepsaný státními představiteli obou zemí v roce 2001 zahrnoval řadu smluv o energetické spolupráci, nových těžebních plánech, ale i o čínských investicích a půjčkách (Cheng a Huangao 2008: 124-125). Podepsané mezistátní dohody v rámci energetické spolupráce omezovaly zejména počet překážek vstupu Číny na venezuelský těžební trh a otevřely tak nový prostor pro aktivity čínských státních těžebních společností.

V souladu se strategickými cíli Venezuely a snahou o snížení závislosti venezuelské ekonomiky na dodávkách ropy do Spojených států, tak začal export ropy do Číny razantně narůstat. Po podepsání bilaterálních dohod v roce 2001 došlo především k narůstající produkci a následnému exportu těžké viskózní ropy (tzv. orimuze), kterou Čína využívala jako alternativu ke spalování uhlí ve svých tepelných elektrárnách. Čínská poptávka však rostla nejen v souvislosti s využitím těžké ropy, ale i v rámci využití surové komodity a jejích derivátů (Yahuda 2011: 137-138; Currier 2011: 24). Objem exportu venezuelské ropy do Číny v milionech dolarů v období let 2001 - 2012 představuje graf 2²⁶.

²⁵ Venezuela se stala první hispanoamerickou zemí, se kterou Čína podepsala strategické partnerství.

²⁶ Propad dodávek venezuelské ropy do Číny mezi lety 2008 – 2009 reflektuje světovou ekonomickou krizi.

Graf 2.

Zdroj: autorka – na základě OEC 2019

Další mezistátní dohody o prohlubování energetické spolupráce obou zemí byly podepsány v prosinci roku 2004. V rámci společné schůzky představitelů obou států Huga Cháveze a Chu Ťin-tchao bylo založeno tzv. Memorandum o porozumění, které zahrnovalo rozšíření kooperace v oblasti ropného těžebního průmyslu. Na základě memoranda získaly čínské státní ropné společnosti přístup k patnácti venezuelským ropným polím, kde se společně se státní společností PdVSA podílely na průzkumu vrtů a testování nových technologií těžby (Dominguez 2006: 41; Cheng a Huangao 2008: 108). V rámci společných bilaterálních smluv tak získala Čína prostor k účasti na mnoha venezuelských těžebních projektech zejména v oblasti Orinockého pásu, který představuje jedno z nejrozsáhlejších ložisek ropy a zemního plynu na světě. Mezistátní dohody z roku 2004 tedy výrazným způsobem pomohly k prohloubení energetické kooperace obou států a posílily vzájemné vazby.

Vývoj příznivých čínsko-venezuelských vztahů nadále pokračoval i po Chávezově úspěšném znovuzvolení do funkce prezidenta v roce 2006. V tomto roce bylo mezi Venezuelou a Čínou podepsáno dalších 8 strategických dohod, které poprvé ve větší míře zahrnovaly kromě bodů energetické politiky i oblast telekomunikace, zemědělství, železniční výstavby či vzdělání a kultury. Podpis bilaterálních mezistátních dohod

v roce 2006 byl spojen především s venezuelskou snahou o několikanásobné zvýšení dodávek ropy do Číny, které by s sebou kromě posílení vzájemných vztahů přineslo i řadu čínských investičních projektů (Cheng a Huangao 2008: 108-109).

V návaznosti na vzrůstající čínské investice do strategického odvětví těžebního průmyslu, došlo na základě podepsaných bilaterálních dohod i k nárůstu finanční podpory dalších oblastí. Mnoho mezinárodních organizací včetně Světové banky či Meziamerické rozvojové banky odmítlo po nástupu Huga Cháveze financovat venezuelské rozvojové projekty, kterými Chávez zařitoval svou politickou vizi socialismu 21. století. Čínské půjčky začaly postupně představovat jeden z nejvýraznějších zdrojů finanční likvidity pro Chávezův režim (Inter-American Development Bank 2004).

V roce 2007 byl na základě kooperačních dohod vytvořen Čínsko-venezuelský rozvojový fond (FCCV), který spravovaly rozvojové banky obou zemí, čínská CDB a venezuelská FONDEN. Čínsko-venezuelský rozvojový fond byl roku 2007 kapitalizován částkou 6 miliard amerických dolarů, které pomohly venezuelské vládě především v rámci rozvoje těžební infrastruktury, ale i nových sociálních projektů. Namísto podmínění čínských půjček makroekonomickými cíli využívala Čína ke snižování úvěrového rizika komerční prostředky, které představovaly pevné dodávky strategických surovin, zejména ropy. Pokaždé, když Čína investovala nové prostředky v rámci FCCV, zavázala se PdVSA smluvně k novým dodávkám venezuelské ropy do Číny²⁷ (Kaplan a Penfold 2019: 37).

Do konce roku 2012 investovala Čína ve Venezuele více než 36 miliard dolarů. Čínské investice a půjčky putovaly především na zefektivnění získávání strategických surovin, průzkumy nových ropných nalezišť či do rozvoje infrastruktury, která je úzce spojena s těžebním průmyslem. Kromě ropného průmyslu však Čína pomohla investovat řadu projektů jako modernizaci telekomunikační sítě, stavbu elektráren, zemědělství či sociálního bydlení (González 2018: 9). Vzhledem ke krátkodobému horizontu

²⁷ První čínská investice do FCCV ve výši 4 miliard amerických dolarů měla být kompenzována navýšením venezuelských dodávek ropy na 100 000 barelů denně.

čínských finančních injekcí²⁸ však nebyla řada z těchto projektů nikdy dokončena, a pokud ano, nebyla v delším časovém období ekonomicky životaschopná. Objem čínských půjček poskytnutých Venezuele v období let 2007 – 2012 představuje graf 3.

Graf 3.²⁹

Zdroj: Kaplan a Penfold 2019: 13

Vzájemné čínsko-venezuelské vztahy prošly v období vlády prezidenta Huga Cháveze značně dynamickým vývojem. V období let 1999 – 2012 bylo mezi oběma státy podepsáno více než 300 oboustranných dohod a uzavřeno na 80 projektů dotýkajících se klíčových průmyslových odvětví. Ačkoliv byly bilaterální mezistátní vazby mezi Venezuelou a Čínou v období Chávezovy vlády založeny primárně na snaze o budování energetické kooperace, čínské půjčky pomohly do značné míry rozšířit expanzi a vliv Chávezova režimu i do jiných oblastí, které byly do té doby v kompetenci soukromého sektoru. Vzhledem k prosazování Chávezovy politiky socialismu 21. století a vlně znárodňování kontrolovala venezuelská vláda na konci roku 2012 více než 40 % domácího HDP (Korby a Pons 2014). Právě silná pozice státu do značné míry usnadňovala další budování vzájemné mezistátní spolupráce s Čínou (nejen) v oblasti energetické politiky.

2.2 Energetické vztahy na firemní úrovni

Ropná politika Venezuely, která operuje s 25,5 % všech ověřených světových zásob ropy, je svou důležitostí téměř rovnocenným ekvivalentem

²⁸ Investiční projekty trvaly ve většině případů 3-5 let.

²⁹ Pozastavení dotačních projektů v roce 2008 bylo zapříčiněno světovou ekonomickou krizí a s ní spojenými úspornými opatřeními.

hospodářské politiky země. Podpora Chávezova ambiciózního socialistického režimu byla tedy do velké míry závislá právě na příjmech z exportu této strategické suroviny, které byly v zemi využívány pro investice do infrastruktury, zdravotnictví, školství, ale i sociálních projektů pro chudé vrstvy obyvatelstva či pozemkových reforem. Tato závislost na ziscích z ropy činila zemi zranitelnou v souvislosti se světovými cenami komodity a s objemem jejího exportu (OPEC 2019; Cheng a Huangao 2008: 114). Kooperace Venezuely s dalšími mezinárodními partnery na firemní úrovni, je tak klíčovou částí venezuelského těžebního průmyslu, která ovlivňuje ekonomickou i politickou stabilitu země.

Venezuela se na počátku 21. století stala velmi rychle jedním ze strategických partnerů Číny v oblasti získávání energetických zdrojů. Hlavní oblastí zájmu pro čínské těžební společnosti byl zejména prostor tzv. Orinockého pásu, který představuje území rozprostírající se severně od řeky Orinoko a oblasti pánve Maracaibo a pánve Barinas. Právě v těchto oblastech se nachází většina z 2 615 aktivních nalezišť a 31 581 vrtů s produkční kapacitou surové ropy 3 560 000 barelů denně – mapa 1 (PdVSA 2018; OEC 2019).

Mapa 1.

Zdroj: PdVSA 2018

Do nástupu Huga Cháveze v roce 1999 provozovaly čínské těžební společnosti ve Venezuele pouze dvě ropná pole v oblasti Orinockého pásu s denní produkcí 40 000 barelů surové ropy. Intenzivnější spolupráce na firemní úrovni s venezuelskou PdVSA začala až po podepsání mezistátních kooperačních dohod v roce 2001, kdy dochází k zjednodušení přístupu na venezuelský těžební trh a částečnému omezení počtu bariér, které představovalo např. zjednodušení procesu získání těžebních licencí či daňové zvýhodnění samotné těžby (Kaplan a Penfold 2019: 36; The New York Times 2007). Podpisem oboustranných dohod se tak otevřel nový prostor pro působení největších státních čínských ropných společností CNPC, Sinopec, a CNOOC, které do té doby působily na venezuelském těžebním trhu spíše okrajově.

Na základě bilaterálních kooperačních smluv, uzavřela čínská CNPC a venezuelská PdVSA vzájemný obchod o dodávkách těžké viskózní ropy – orimuze. V prosinci 2001 založily obě těžební společnosti společný podnik Orifuel Sinoven S.A. (Sinovensa), který měl v oblasti Orinockého pásu ročně vytěžit 1,5 milionu tun orimuze. Venezuelská těžká ropa začala být dodávána zejména do nově postavené čínské elektrárny Guangdong, kde nahrazovala spalování méně efektivního hnědého uhlí (Wilpetr 2007; PdVSA 2018). Do konce roku 2004 bylo do společnosti Sinovensa investováno více než 330 milionů dolarů, které byly předně využívány na průzkum nalezišť a posílení těžební infrastruktury. S denní produkcí 80 000 barelů orimuze se společnost Sinovensa stala záhy druhým největším dodavatelem elektrárenského paliva do Číny³⁰. Pět let po zahájení intenzivní těžby orimuze se však venezuelská PdVSA rozhodla od společného projektu upustit a přejít na výrobu lehčích ropných látek, které byly na společném čínsko-venezuelském trhu žádanější (CNPC 2018; Cheng a Huangao 2008: 110).

K dalšímu razantnějšímu pronikání čínských těžebních společností do venezuelského ropného průmyslu došlo po podepsání mezistátních dohod v roce 2004. V rámci oboustranných smluv byl čínské CNPC poskytnut

³⁰ Hned po Jižní Koreji.

přístup na 15 ropných polí v oblasti Zumano³¹, kde společně s PdVSA spolupracovala na průzkumu nalezišť a výstavbě nových vrtů. Díky intenzivnější spolupráci tak vzrostl meziroční export (2004–2005) venezuelské ropy do Číny o 476 %. I přes markantní nárůst dodávek objem exportované venezuelské ropy stále tvořil pouze 1,5 % z celkového čínského importu.

Trend posilující čínsko-venezuelské energetické spolupráce se ale (i přes vzdálenost a obtížný transport vytěžené suroviny³²) nadále rozvíjel. V roce 2006 se Venezuela stala devátým největším importérem ropy do Číny s dodávkami PdVSA 97 000 barelů denně (Ferchen 2013, CNPC 2018). Na základě mezistátních dohod v roce 2006 i silných projevů prezidenta Huga Cháveze o téměř čtyřnásobném zvýšení importu ropy do Číny v roce 2007, se společnosti CNPC a Sinopec dohodly na společném investování více než 5 miliard dolarů na průzkum ložisek a stavbu nové rafinerie v oblasti Junín-4, s denní produkcí až 350 000 barelů ropy - mapa 2 (New York Times 2007).

Mapa 2.

Zdroj: PdVSA 2018

³¹ Zásoby v poskytnutých lokalitách se odhadovaly na 400 milionů barelů ropy a 3 biliony kubických metrů zemního plynu.

³² Venezuelská ropa se do Číny nemůže dovážet přes Panamský průplav (z důvodu velikosti přepravních tankerů). Lodě s dodávkami ropy do Číny tak musí volit 5x delší trasu kolem Mysu Horn nebo Mysu Dobré naděje.

Na úspěšný projekt spolupráce v lukrativní oblasti Junín-4 navázaly v roce 2008 společnosti PdVSA a CNPC rozšiřováním společné těžby. Za účelem nalezení nových ložisek a modernizace stávajících vrtů byla založena společnost JV Empresa Mixta Petrourica, jejímž hlavním úkolem bylo dosažení denní hranice objemu vytěžené ropy 400 000 barelů a následné rozšíření těžby do oblastí Junín-1 a Junín-8. Další těžební projekty zahrnující milionové investice čínských ropných společností byly podepsány v roce 2010, kdy se CNOOC a Sinopec připojily k těžbě a průzkumu ropných ložisek v oblasti Mariscal Sucre a následné dostavbě rafinerie Carbuta s denní kapacitou zpracování 200 000 barelů ropy. Do konce roku 2012 se čínské státní společnosti podílely na desítkách dalších projektů ve spolupráci s venezuelskou společností PdVSA. Jednalo se především o smluvní rozšiřování stávajících projektů zaměřených na modernizaci těžby či zefektivnění transportu vytěžené suroviny (Mares 2013: 3-7; Ferchen 2013).

Čínsko-venezuelské energetické vztahy na firemní úrovni byly v období let 1999–2012 příznivě ovlivňovány bilaterálními státními dohodami, které poskytly prostor pro prohlubování vzájemné spolupráce zejména v oblasti těžebního průmyslu. I přes venezuelskou snahu o redukci držení a kontrolu klíčových zdrojů zahraničními korporáty, měly čínské těžební společnosti značně privilegovaný přístup na venezuelský ropný trh. Čínské státní společnosti jako takové nebyly přímými vlastníky ropných vrtů, nalezišť či zpracovatelských rafinérií. Společně s venezuelskou PdVSA však založily řadu dceřiných podniků a investičních projektů, přes které se jim dařilo úspěšně prohlubovat vzájemnou kooperaci. Čínsko-venezuelské energetické vazby na firemní úrovni do roku 2012 charakterizuje dynamický rozvoj, který se (i přes obtížnost transportu suroviny či nepřítelství jistá vlastnická práva) podařilo udržet ve vzrůstajících hodnotách.

2.3 Energetické vztahy na personální úrovni

Po úspěšném zvolení Huga Cháveze do prezidentského úřadu v roce 1998 se do čela Venezuely dostává jeden z předních neoliberálních kritiků dlouhodobé spolupráce země se Spojenými státy. Hugo Chávez se v průběhu svého třináctiletého působení ve funkci prezidenta snažil především

o vytvoření heterogenního prostoru vládních řešení, která by nebyla omezena ekonomickou a obchodní politikou diktovanou ze strany USA.

Jako součást Chávezovy zahraniční politiky můžeme identifikovat dva základní cíle, které se prolínaly oběma prezidentovými volebními obdobími. Prvním cílem byla Chávezova snaha využívat příjmů z exportu ropy k vyvážení vlivu Spojených států v regionu Latinské Ameriky, druhým pak snaha o vybudování nových partnerství Venezuely s mimo západními státními aktéry nespádajících pod vliv USA (Kaplan a Penfold 2019: 33). V rámci diverzifikace a snahy nalézt nové zahraniční partnery představovala Čína jednoho z potenciálních hráčů, který by Venezuele pomohl získat nezávislost na Spojených státech. Ideologická blízkost obou států, stejně jako osobní sympatie Huga Cháveze s tehdejším generálním tajemníkem čínské komunistické strany a následným prezidentem Ťiang Ce-minem, vytvořily stabilní základ pozdější čínsko-venezuelské spolupráce.

Chávez během svého působení ve funkci prezidenta Venezuely navštívil Čínu celkem pětkrát – poprvé hned po svém zvolení v roce 1999³³. V rámci své první návštěvy se Hugo Chávez účastnil konference na pekingské univerzitě, kde Čínu označil za jednoho z předních partnerů Venezuely. Během svého prvního projevu venezuelský prezident uvedl: *„Začínáme tvořit novou podobu zahraniční politiky s cílem znovuoobnovení naší autonomie a nezávislosti na dalších světových mocnostech. Právě v tomto ohledu jsme stejní jako Čína“* (Embajada de Venezuela en China 2018). Chávez v průběhu svého proslovu dále zmiňoval především ideologickou blízkost obou států, která pramení z podobnosti Bolívarovské revoluce a základních principů komunistické ideologie Mao Ce-tunga.

Reciproční návštěva Venezuely čínským prezidentem Ťiang Ce-minem, na sebe po úspěšném setkání v roce 1999 nenechala dlouho čekat. Ťiang Ce-min navštívil Venezuelu v dubnu 2001 při své mezinárodní cestě po Latinské Americe. Po vřelém přijetí na mezinárodním letišti v Caracasu Ce-min prohlásil: *„Čínská lidová republika a její lid si váží čínsko-*

³³ Do té doby navštívil Čínu pouze jeden venezuelský prezident, a to Luis Herrera Campins v roce 1981.

venezuelského přátelství, které přineslo všestranný růst a posílilo vzájemně prospěšnou spolupráci“ (China.org 2001). Úspěšné státní návštěvy představitelů obou zemí uvedly (do té doby formální) čínsko-venezuelské vztahy do nové fáze a přispěly k prohlubujícímu se růstu bilaterálních vazeb.

Následující státní návštěvy, které podnikli představitelé obou států, byly kromě budování diplomatických vztahů spojeny i s uzavíráním strategických kooperačních smluv a partnerství zejména v oblasti energetické politiky. V květnu 2001 navštívil Hugo Chávez Čínu podruhé. Při této státní návštěvě podepsali oba prezidenti řadu bilaterálních dohod zahrnující oblasti energetické spolupráce, hospodářství či posílení čínsko-venezuelského obchodu. Podle Cháveze i Ce-mina tyto dohody dokázaly prohlubující se přátelství mezi oběma zeměmi a posílení vzájemných vztahů (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China 2001).

Na trendu rostoucí čínsko-venezuelské kooperace se nic nezměnilo ani po nástupu nového čínského prezidenta Chu Ťin-tchao, který se s Chávezem poprvé setkal v Pekingu v prosinci 2004. Na společné schůzce obou prezidentů Chávez kromě podepsání klíčové dohody o přístupu čínských těžebních společností k 15 ropným polím na východě Venezuely, inicioval i venezuelskou snahu o rozšíření ropovodu do Panamy pro usnadnění dodávek ropy do Číny přes Tichý oceán.

V následujících letech navštívil Hugo Chávez Čínu ještě dvakrát, a to v roce 2006 a 2008. V rámci těchto státních schůzek byly dojednány např. kontrakty na zvýšení venezuelského exportu těžké viskózní ropy orimuzu³⁴, stavba 13 čínských vrtných věží v oblasti Orinockého pásu či dodání 18 tankerů pro transport vytěžené suroviny (Ji 2008). Další doplňkové smlouvy podepsané v průběhu těchto státních návštěv zahrnovaly čínsko-venezuelskou spolupráci v oblasti vzdělávání, modernizace infrastruktury a telekomunikací.

³⁴ V roce 2008 oznámil Chávez růst exportu venezuelské ropy na 500 000 barelů denně do roku 2009. Dále pak informoval o růstu dodávek ze strany PdVSA do Číny na 250 000 barelů denně, což představuje 4% z celkového importu země.

Při poslední státní návštěvě Huga Cháveze v Číně v roce 2008 deklarují vzájemné mezistátní vztahy i projevy obou prezidentů. Během zářijového setkání Cháveze s Chu Ťin-tchao, pogrataloval Chávez Číně k úspěšné organizaci letních olympijských her a uvedl: „*Přesto, že Venezuela nezískala v průběhu her mnoho cenných kovů, zvítězila na poli čínsko-venezuelského přátelství*“. Následoval děkovný proslov prezidenta Chu Ťin-tchao, který Huga Cháveze označil za „*přítele čínského lidu, který významným způsobem přispěl k rozvoji oboustranných vazeb*“ (Xiaokun 2008).

Zatímco před zvolením Huga Cháveze v roce 1998 nebyly čínsko-venezuelské vztahy příliš pevné, na konci jeho funkčního období v roce 2012 byly vzájemné vazby obou států silnější než kdy dřív. Z hlediska diplomatických i personálních vztahů se Venezuela stala jedním z výrazných podporovatelů Číny na mezinárodní i domácí politické scéně³⁵ (Cheng a Huangao 2008: 126). Osobní vztahy nejvyšších politických představitelů obou zemí se promítly nejen do prosazování stejných postojů v rámci mezinárodních organizací, ale i do zakládání společných čínsko-venezuelských podniků na domácím venezuelském trhu.

³⁵ Např. odmítnutí Venezuely rezoluce OSN o nedodržování lidských práv v Číně, stejný postoj obou zemí k invazi USA do Iráku v roce 2003 a částečné nahrazení výpadku surovinových dodávek z oblasti Blízkého východu ze strany Venezuely v období trvání konfliktu.

3. Čínsko-venezuelské energetické vztahy za období vlády Nicoláse Madura

Smrt prezidenta Huga Cháveze na počátku roku 2013³⁶ ukončila jednu ze zásadních etap novodobé venezuelské historie, která podstatným způsobem ovlivnila vnitřní fungování země i směřování její zahraniční politiky. Chávezovým nástupcem se stal dosavadní venezuelský viceprezident a bývalý ministr zahraničních vztahů Nicolás Maduro, který v minulosti působil jako jeden z hlavních podporovatelů prezidentovy politiky i navazování nových strategických partnerství s Čínskou lidovou republikou.

Nicolás Maduro byl v období vlády prezidenta Huga Cháveze jedním z předních venezuelských představitelů, který se podílel na budování domácí i zahraniční politiky země. Během své více než patnáctileté politické kariéry ve vládní straně MVR se aktivně zapojil do propagace sociálních programů i do navazování nových politických a obchodních kontaktů (Korby a Pons, 2014; Buitrago 2014).

Po nástupu Nicoláse Madura do funkce prezidenta země v dubnu 2013³⁷ se tedy nedala předpokládat výraznější změna hospodářské ani zahraničně-politické orientace Venezuely. Téměř okamžitě po svém zvolení zahájil Maduro nejen ofenzivní politiku proti působení Spojených států v rámci Latinské Ameriky, ale zesílil i snahy o opětovné zvýšení popularity Chávezova socialismu prostřednictvím nových sociálních cílů v oblasti potírání chudoby, zdravotnictví či vzdělávání.

I přesto, že si Nicolás Maduro na počátku svého prezidentského mandátu zachoval podporu chudých vrstev obyvatelstva, armády a policie, ze strany politické i občanské opozice se stále častěji ozývaly protestní hlasy proti krokům jeho vládní politiky. Vzrůstající počet protestů byl spojen zejména s prohlubující se hospodářskou krizí, která byla zapříčiněna

³⁶ Prezident Hugo Chávez zemřel v březnu 2013 po dvouletém boji s rakovinou.

³⁷ Nicolás Maduro zvítězil s těsným výsledkem 50,7 % hlasů před opozičním kandidátem Henrique Caprilesem. Silný růst podpory opozičních stran ze strany veřejnosti byl spojen především s rostoucí frustrací ze stoupající inflace a míry kriminality v zemi (Gobierno Bolivariano de Venezuela 2018).

globálním propadem cen ropy v roce 2014. Venezuela, která byla do značné míry závislá právě na stabilitě těžebního průmyslu a světových cenách nerostných surovin, se tak ocitla ve smyčce vzrůstající hyperinflace a snižování svého exportního potenciálu.

V návaznosti na hospodářskou krizi způsobenou poklesem cen ropy došlo v průběhu prezidentského prvního volebního období (2013 – 2018) k razantnímu propadu venezuelského HDP a nárůstu inflace o tisíce procent³⁸. Oslabená ekonomika země a nedostatek finančních prostředků s sebou vzápětí přinesly i snížení objemu a efektivity domácí těžby ropy, což vedlo k dalšímu prohlubování hospodářských problémů Venezuely (Ferchen 2013; CNBC 2017; Kaplan a Penfold 2019: 33).

Ekonomická krize země se markantně promítla i do vzájemných vztahů s jedním z největších venezuelských zahraničních partnerů – Čínskou lidovou republikou. Díky nedostatku finančních prostředků spojených s hospodářskými problémy země, nebyla Venezuela schopná udržet dosavadní tempo dodávek ropy pro čínský trh, které doposud sloužily jako jeden z hlavních zdrojů splácení čínských půjček³⁹. Vzhledem ke klesající efektivitě těžby byla Venezuela nucena omezovat své dodávky na jiné zahraniční trhy, aby byla schopna pokrýt své závazky vůči Číně.

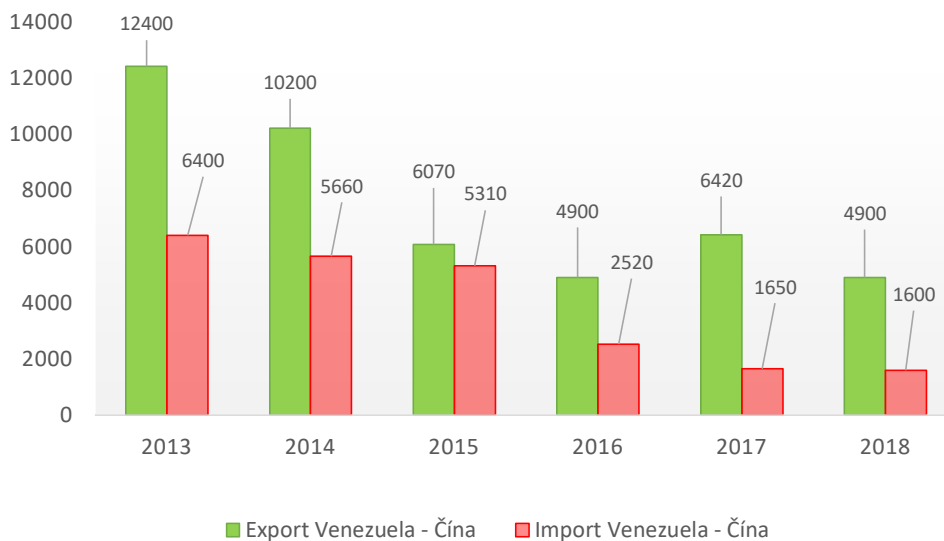
Snížení produktivity těžby ropy a pokles jejího prodeje za tržní cenu třetím zemím tak znamenal nejen prohloubení dosavadních ekonomických problémů země, ale i částečné prodloužení procesu uvolňování dalších finančních prostředků a poskytování nových půjček čínskými investory. Stále závažnější ekonomická krize ve Venezuele se začala v rámci bilaterálních čínsko-venezuelských vztahů projevovat jak v oblasti dominantní energetické politiky, tak v komplexním vzájemném obchodu mezi oběma zeměmi (González 2018: 6 – 9; OEC 2019). Zatímco na počátku volebního období Nicoláse Madura v roce 2013 se bilaterální obchodní výměna mezi oběma státy pohybovala v hodnotě necelých 19 miliard dolarů, v roce 2018 to bylo již pouhých 6,5 miliardy (graf 4.).

³⁸ Na konci roku 2018 dosahovala venezuelská inflace hodnoty 130 060 %.

³⁹ Během let 2013 – 2018 klesla těžba ropy ve Venezuele o více než 40 % (Statista 2019).

Graf 4.

Objem vzájemného obchodu mezi Venezuelou a Čínou
(v milionech dolarů)

Zdroj: autorka – na základě OEC 2019

I přesto, že se Nicolás Maduro po nástupu do prezidentského úřadu pokoušel udržet obdobný diskurs domácí i zahraniční politiky jako jeho předchůdce, problémy spojené s domácí ekonomickou krizí a stagnací dominantního průmyslového odvětví přinesly řadu změn. Nastalá situace nemalým způsobem ovlivnila i dosavadní čínsko-venezuelské energetické vztahy, které prošly transformací na mezistátní, firemní i personální úrovni (Ferchen 2018a). Právě tyto jednotlivé úrovně spolupráce obou států představí následující podkapitoly.

3.1 Energetické vztahy na mezistátní úrovni

Na počátku roku 2013 představovala Čína jednoho z největších venezuelských věřitelů s půjčkami přesahující hodnotu 40 miliard dolarů⁴⁰ jištěných komoditními zárukami. Své závazky vůči Číně se Venezuela zavázala splácet pomocí zvýhodněných dodávek ropy, které exportovala na čínský trh. Tento systém formovaný na základě čínsko-venezuelských bilaterálních dohod z období vlády Huga Cháveze začal postupně vytvářet

⁴⁰ Čínské půjčky byly využívány na rozšiřování těžebního průmyslu, budování infrastruktury, ale i na vládní sociální programy.

stále větší tlak na venezuelské těžební kapacity i objem exportované suroviny. Díky splácení půjček byla Venezuela nucena postupně omezovat dodávky ropy na jiné zahraniční trhy, čímž začala přicházet o značnou část zisku z vytěžené komodity (Kaplan a Penfold 2019: 4 – 8; Jiao 2013). Potřebné finance na udržení těžební produktivity byly nahrazovány novými čínskými půjčkami, které však v dlouhodobém horizontu ekonomickou situaci státu spíše zhoršovaly.

I přes svou nestabilní ekonomickou situaci si Venezuela (se svým obrovským energetickým potenciálem⁴¹) uchovala do počátku roku 2013 pozici strategického čínského partnera v latinskoamerickém regionu a zůstala jednou z klíčových složek zajištění energetické bezpečnosti Číny (Statista 2019). Právě enormní venezuelské ropné rezervy tak nadále zůstaly hlavním tématem navazování další spolupráce mezi oběma zeměmi.

Nástup Nicoláse Madura do funkce prezidenta byl spojen se snahou o zachování dosavadní kontinuity vzájemných čínsko-venezuelských vztahů z období vlády Huga Cháveze, ale i s úsilím o jejich rozšíření a další posílení. Krátce po Madurově zvolení uzavřely obě země v září roku 2013 sérii dvanácti bilaterálních dohod o spolupráci a to v oblastech těžebního průmyslu, energetiky, vzdělávání a modernizace infrastruktury. Na základě oboustranných smluv získala Venezuela od čínské CDB prostředky na průzkum nových ropných ložisek v oblasti Orinockého pásu, ale i finanční injekci ve výši 5 miliard dolarů na rozvoj vládních sociálních projektů (Jiao 2013; Ferchen 2013).

Úsilí o udržení dosavadní kontinuity čínsko-venezuelské spolupráce se však začalo krátce po Madurově zvolení měnit. S příchodem globálního propadu cen ropy v roce 2014 a se stále závažnější ekonomickou krizí ve Venezuele došlo k postupné transformaci bilaterálních vztahů mezi oběma státy. Díky prudkému poklesu produktivity domácího hospodářství a neochotě přijímat reformní opatření ze strany strnulého socialistického režimu Venezuela nedosáhla na finanční úvěry Mezinárodního měnového

⁴¹ Na konci roku 2018 dosahovaly odhadované zásoby ropy ve Venezuele do výše 302 miliard barelů.

fondů ani dalších kapitálových subjektů⁴². Jedním z předních zdrojů venezuelských státních financí se tak postupně staly právě půjčky poskytované Čínou.

Během let 2014 – 2015 tvořily půjčky čínských fondů⁴³ téměř třetinu objemu domácího rozpočtu Venezuely. Na rozdíl od předchozích let však tyto komoditně jistěné úvěry do značné míry změnily svůj charakter a účel plnění (Koerner 2015; Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China 2015). Vzhledem k tomu, že se Nicolásovi Madurovi a jeho vládě nedařilo efektivně zastavit vzrůstající ekonomické problémy země, nově poskytované čínské půjčky sloužily především k zajištění plnění starších venezuelských závazků.

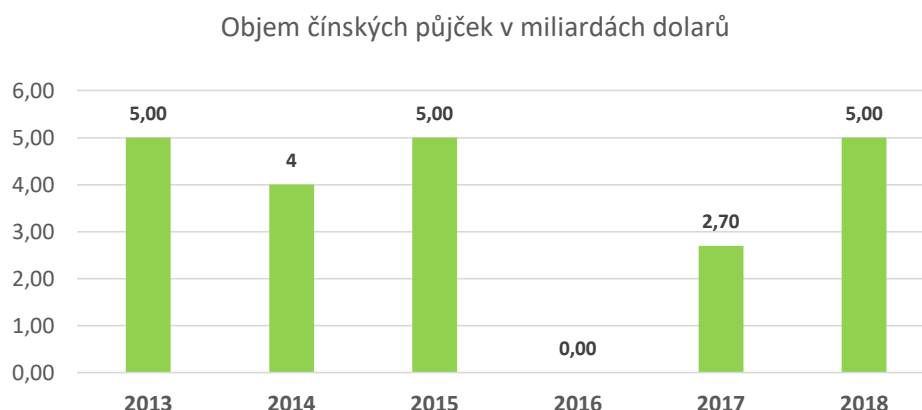
Zatímco do roku 2013 byly čínské úvěry využívány kromě podpory těžkého průmyslu i na rozvoj vládních sociálních programů či posílení domácí infrastruktury, po roce 2015 byla většina čínských finančních prostředků soustředěna zejména na udržení těžebních kapacit a zajištění denní produkce ropy. Nová čínská opatření měla zaručit alespoň částečnou produktivitu venezuelského těžebního průmyslu a tudíž i schopnost Venezuely splácet své závazky vůči Číně pomocí dodávek ropy (Gobierno Bolivariano de Venezuela 2018).

Přetrvávající ekonomická nejistota a nepříznivé investiční podmínky ve Venezuele v průběhu prvního Madurova volebního období, vedly Čínu ke stále větší zdrženlivosti při zřizování rozsáhlejších investičních projektů i poskytování nových státních půjček. Tato situace byla do značné míry patrná na objemu financí, které Čína Venezuele poskytovala. Zatímco během let 2007–2012 přesahovaly čínské půjčky 36 miliard dolarů, během let 2013–2018 dosahovaly nové půjčky hodnoty necelých 22 miliard dolarů, což představuje pokles o více než 40 % - graf 5 (Venezuelanalysis 2018; Koerner 2017).

⁴² Venezuela se snažila navázat diplomatické kontakty s dalšími asijskými a evropskými partnery, aby zajistila možný prostor pro nové úvěrové linky oslabené venezuelské ekonomice. Tyto pokusy byly však neúspěšné.

⁴³ Většina úvěrů byla poskytována ze společného čínsko-venezuelského fondu FCCV.

Graf 5.⁴⁴

Zdroj: autorka na základě Kaplan a Penfold 2019: 13

Působení Madurovy vlády přineslo do konce roku 2018⁴⁵ řadu změn dotýkajících se čínsko-venezuelských mezistátních vztahů. Špatná ekonomická situace, která se ve Venezuele stupňovala od roku 2014, se rychle promítla do všech oblastí bilaterální spolupráce včetně ropného průmyslu. V průběhu let 2013–2018 došlo nejen ke snížení objemu půjček a investic poskytovaných Čínou, ale i k částečnému zpomalení tempa uzavírání nových kooperačních smluv mezi oběma státy⁴⁶. Toto zvolnění se projevilo i v oblasti mezistátních energetických vztahů, kde bylo během Madurovy vlády podepsáno pouze 12 nových dohod o spolupráci v rámci ropného průmyslu (na rozdíl od 41 dohod z předchozího období). I přes nadstandartní vztahy mezi nejvyššími státními představiteli a ideologickou blízkost obou zemí se tak prohlubování energetické spolupráce stále častěji posouvalo z nejvyšší státní úrovně na úroveň firemní.

3.2 Energetické vztahy na firemní úrovni

Na počátku roku 2013 působily aktivně na venezuelském ropném trhu tři největší čínské těžební společnosti - CNPC, Sinopec a CNOOC. Tyto státní

⁴⁴ Během let 2013 – 2018 byly půjčky na státní úrovni omezovány. Stále však probíhaly investiční transakce na firemní úrovni ze strany čínských ropných společností.

⁴⁵ Dne 21. května 2018 byl Nicolás Maduro zvolen v předčasných prezidentských volbách na druhé funkční období. Od počátku roku 2019 působí ve své funkci ve sporu s opozičním kandidátem Juanem Guaidóem, který se během lednových demonstrací v hlavním městě Caracasu veřejně prohlásil prezidentem Venezuely (Ferchen 2019).

⁴⁶ Bilaterální smlouvy o energetické spolupráci nejčastěji zahrnovaly dohody o dodávkách ropy a povolení k průzkumu a těžbě v oblasti Orinockého pásu čínskými společnostmi.

čínské podniky se v rámci své působnosti podílely na více než čtvrtině veškeré domácí těžby ropy a staly se tak majoritními zahraničními partnery státní venezuelské společnosti PdVSA. Změnu v dynamicky se rozvíjejících čínsko-venezuelských vztazích na firemní úrovni nepřinesla ani obměna vlády a zvolení nového prezidenta v březnu 2013 (Ferchen 2013; Giacalone a Ruiz 2013: 83 – 87). Ze strany čínských těžebních společností nadále přetrvával zájem o prohlubování energetické spolupráce s PdVSA i upevnění jejich přednostního vstupu na venezuelský těžební trh.

Trend posilování energetické spolupráce mezi oběma zeměmi navázal na kooperační dohody z předchozího období krátce po nástupu Nicoláse Madura do funkce prezidenta. K rozsáhlým čínsko-venezuelským těžebním projektům v oblasti Orinockého pásu se v září 2013 připojil kontrakt čínské společnosti Sinopec a venezuelské PdVSA. Uzavřená smlouva v hodnotě 1,4 miliardy dolarů počítala s modernizací a rozšířením ropného vrtu Junín-1 a s navýšením denní produkce těžké ropy na 200 000 barelů. Tento investiční projekt, financovaný z velké části čínskou Sinopec, měl podpořit nárůst denního objemu těžby ropy a tudíž i citelně zvýšit export této komodity do Číny (Buitrago 2014; Jiao 2013; González 2018).

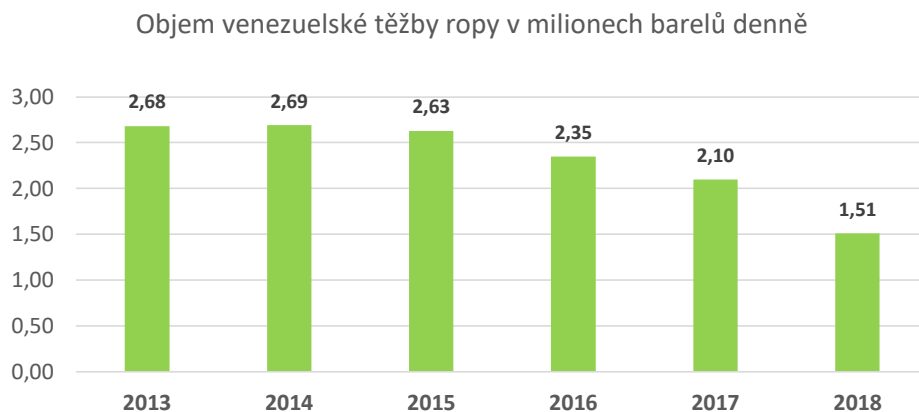
Díky částečné modernizaci těžby exportovala venezuelská PdVSA na začátku roku 2014 do Číny 524 000 barelů ropy denně⁴⁷, což představovalo 19,48 % z celkové denní ropné produkce Venezuely. Toto číslo mělo na základě státních kooperačních smluv dále vzrůstat, a to až na 1 000 000 barelů ropy denně v roce 2016 (China Daily 2014; Koerner 2015). Snahu o zvýšení efektivity denní produkce však ve druhé polovině roku 2014 zastavil světový propad cen ropy, který do značné míry ochromil ekonomiku Venezuely závislou na exportu této komodity. Výrazný propad cen, které do začátku roku 2016 klesly o více než polovinu za barel⁴⁸, znamenal pro venezuelskou společnost PdVSA znatelný úbytek financí nutných pro udržení těžebních kapacit i zajištění transportu vytěžené suroviny. Vzhledem k nedostatku kapitálu se tak firma začala brzy potýkat s klesající produktivitou

⁴⁷ Z toho zhruba 150 000 barelů jako splátky za čínské půjčky. Přesné číslo vlády ani jedné ze zemí nezveřejňují.

⁴⁸ V lednu 2016 klesla cena ropy za barel až na rekordních 27 USD (OPEC 2019).

jednotlivých vrtů (graf 6), ale i znatelnými zpožděními pro smluvně zakotvené čínské dodávky

Graf 6.

Zdroj: autorka na základě Statista 2019; OPEC 2019; U. S. Energy Information Administration 2019

Prudké snížení výnosů z těžby, prohlubující se ekonomická krize, ale i nedostatek kvalifikovaného personálu a všudypřítomná korupce, činily venezuelskou PdVSA stále více závislou na vkladech zahraničních investorů. Zhoršující se hospodářský stav země tak otevíral nový prostor pro prohloubení vlivu čínských těžebních společností, které měly usnadněný přístup k průzkumu nových nalezišť i rozšiřování a modernizaci dosavadních těžby. Při snaze dosáhnout na zahraniční kapitál podepsala v listopadu 2016 venezuelská PdVSA a čínská CNPC investiční dohodu přesahující hodnotu 2,2 miliard dolarů. Bilaterální kontrakt obsahoval smlouvu o navýšení denní produkce a dodávek do Číny o 227 000 barelů, stavbu nové čínské rafinerie Jie Yang pro zpracování venezuelské těžké ropy či modernizaci 500 vrtů a zvýšení jejich denní produkce o 42 800 barelů (Koerner 2016).

Ani čínské investice však nedokázaly zpomalit dopady venezuelské hyperinflace na sníženou efektivitu těžby ropy. K vnitrostátním venezuelským problémům se navíc v srpnu 2017 připojily i sankce ze strany USA, které americkým bankám zakazovaly obchodování s dluhopisy emitovanými venezuelskou vládou a akciemi státní ropné společnosti

PdVSA⁴⁹ (Mallett-Outtrim 2017). Na zmírnění vlivu vnitrostátní ekonomické krize se v červenci 2018 pokusilo reagovat venezuelské Národní shromáždění přijetím kontroverzního zákona⁵⁰ o možnosti částečné privatizace některých projektů spadajících pod státní společnost PdVSA. Úprava zákona o státní kontrole činností a služeb spojených s ropným průmyslem odstraňovala povinný státní monopol na veškeré těžební aktivity v zemi a umožňovala zvýšení podílu v jednotlivých projektech pro jiné než státní venezuelské subjekty.

Na tento krok venezuelské vlády rychle reagovala např. společná čínsko-venezuelská ropná společnost SINOVENSA, která podstoupila 9,9 % svého podílu čínské CNPC, která dříve vlastnila 40 % celé společnosti. Čínská CNPC se na oplátku zavázala k rozšíření a obnovení 300 ropných vrtů v oblasti Ayacucho v středozápadní části Orinockého pásu (Dobson 2018; Xinhua 2018; U. S. Energy Information Administration 2019). Ani částečná privatizace některých státních projektů nicméně nepřinesla kýžené účinky a ropná těžba v zemi ovlivněná negativní ekonomickou bilancí tak nadále klesala. Na konci roku 2018 se venezuelská denní produkce ropy propadla na 1 510 000 barelů a dosáhla nejhoršího výsledku v novodobé historii země (graf 6).

Vláda prezidenta Nicoláse Madura vyvolala v rámci čínsko-venezuelských energetických vztahů na firemní úrovni mnoho změn dotýkajících se nejen uzavírání nových bilaterálních smluv a kontraktů, ale i posilování vlivu čínských ropných společností. Nestabilní venezuelská ekonomika ovlivňovaná světovými cenami ropy nebyla schopná dlouhodobě udržet dosavadní tempo těžebních kapacit z vlastních finančních zdrojů. Tato situace tak otevírala nové možnosti pro státní čínské podniky, které již na venezuelském trhu působily. Oproti předchozímu období se energetická spolupráce obou států přesouvala stále častěji z nejvyšší státní úrovně na úroveň firemní, kde byly uzavírány dílčí smlouvy o rozšiřování těžby či

⁴⁹ Sankce byly přijaty jako součást výkonného nařízení Trumpovy administrativy, která Madura a jeho vládu obvinila z diktátorství, neposkytování základních práv a svobod venezuelským občanům a násilné potlačování demokraticky zvolené opozice (Dobson 2018).

⁵⁰ Úprava zákona byla v rozporu s venezuelskou ústavou, která zaručuje naprostou kontrolu veškeré těžby nerostných surovin v zemi.

o investičních projektech. Světový propad cen ropy a tíživá ekonomická situace ve Venezuele však znatelným způsobem ovlivnily spolupráci jednotlivých těžebních podniků a nedovolily tak naplno využívat obrovský energetický potenciál země ani prohloubit nově navázané vztahy.

3.3 Energetické vztahy na personální úrovni

S nástupem nového prezidenta Nicoláse Madura v roce 2013 do čela země se (obdobně jako na předchozích úrovních) nepočítalo s výraznější změnou zahraničně-politického postoje Venezuely k Číně, ale naopak se vzrůstající snahou o posilování vzájemných mezistátních i diplomatických vztahů. Tyto tendence krátce po Madurově nástupu do funkce potvrdila i první návštěva venezuelského prezidenta v Číně, kde se setkal se svým čínským protějškem Si Ťin-pchingem. Na společné schůzce obou představitelů byly projednány především možnosti nového rozvoje energetické spolupráce, ale i možnost dalších čínských půjček, o které Venezuela jevila značný zájem. Během první oficiální návštěvy Číny Maduro uvedl: „*Venezuela se těší ze svého upřímného přátelství s Čínou a je vděčná za její podporu, která je v zemi hluboce ceněna*“ (Jiao 2013).

Na trend nadstandardních mezistátních vztahů vzápětí navázal i čínský prezident Si Ťin-pching, který Venezuelu navštívil v červenci 2014 při své latinskoamerické cestě. V rámci schůzky se nejvyšší představitelé obou států zúčastnili oslav 40. výročí bilaterálních diplomatických vztahů i závěrečného ceremoniálu 13. schůze Čínsko-venezuelské smíšené komise pro rozvoj (China Daily 2014). Při své návštěvě čínský prezident prohlásil, že vzájemné vztahy obou zemí dosáhly komplexního a rychlého růstu a budou se i nadále prohlubovat. Kromě diplomatických setkání se oba státníci účastnili i jednání o uzavírání nových bilaterálních smluv, které se stále intenzivněji dotýkaly oblasti financí, čínských půjček, ale i posílení těžebních kapacit ve Venezuele.

Problematická ekonomická situace Venezuely, která se v zemi stupňovala od konce roku 2014, se odrazila i do jednání nejvyšších státních představitelů. Původně zejména diplomatické schůzky byly z větší části nahrazeny jednáními o možnostech nových čínských úvěrů a investicích

v rámci venezuelského ropného průmyslu. Obdobný scénář se snahou o posílení ekonomické a energetické čínsko-venezuelské spolupráce se promítnul i v další státní návštěvě Nicoláse Madura v Číně v září 2015. Na vzájemném setkání obou státních představitelů byla projednávána zejména témata nového státního úvěru pro Venezuelu a snaha o zvýšení jejich ropných dodávek do Číny. Po společné schůzce sdělil Maduro médiím: *„Čína je ochotna podpořit Venezuelu při utváření stabilní průmyslové základny a pomoci rozšířit reálnou spolupráci do dalších oblastí. Díky naší pevné alianci s Čínou jsme získali 5 miliard dolarů na financování nových rozvojových plánů“* (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China 2015; Koerner 2015).

Vzhledem k pokračujícímu nepříznivému hospodářskému vývoji ve Venezuele došlo v následujících letech ke snížení frekvence návštěv na nejvyšší státní úrovni⁵¹. Setkání hlavních představitelů obou zemí se znovu uskutečnilo až v září 2018, krátce po Madurově znovuzvolení do funkce prezidenta. Návštěva Nicoláse Madura v Číně se konala na pozadí fatálního ekonomického stavu země, rostoucího tlaku ze strany sousedních pravicově orientovaných států i silících sankcí zavadených ze strany USA (Gobierno Bolivariano de Venezuela 2018). Na veřejných projevech obou státníků se však tato situace výrazněji neprojevila. V rámci celodenní schůzky prezidenti obou zemí projednávali zejména upevnění strategických čínsko-venezuelských vztahů na nejvyšší úrovni, ale i poskytnutí další čínské půjčky ve výši 5 miliard dolarů pro venezuelský ropný průmysl. Prezident Si Ťin-pching se k výsledkům společné schůzky vyjádřil pozitivně se slovy: *„Myslím, že zajištění stabilního hospodářského růstu ve Venezuele je zájmem nás všech. Návštěva prezidenta Madura pomáhá vytvořit vzájemnou důvěru mezi oběma stranami“* (Xinhua 2018).

Nástup Nicoláse Madura do funkce prezidenta představoval kontinuální navázání na nadstandardní čínsko-venezuelské diplomatické vztahy před rokem 2013. I přes nestabilní ekonomickou situaci ve Venezuele, pomáhaly společné schůzky představitelů obou států k vytvoření prostoru pro

⁵¹ Častěji byly organizovány schůzky na úrovni ministrů, nižších státních úředníků či zástupců firem a soukromého sektoru.

diskuzi o nových kooperačních projektech, ale i k přístupnějšímu projednání o poskytování dalších úvěrů a investic. Státní schůzky na nejvyšší politické úrovni tak do značné míry ovlivňovaly podobu nových bilaterálních projektů i ochotu Číny k finanční podpoře Venezuely.

4. Komparace zvolených časových období

Rozmach komerčních vztahů mezi Čínou a Latinskou Amerikou se začal dynamicky rozvíjet na počátku 21. století. Vzhledem ke stále větší čínské poptávce po nerostných surovinách se Čína brzy stala významným obchodním partnerem většiny států na kontinentu⁵². Výjimkou nebylo ani navázání úzké spolupráce země s Venezuelou, která byla jedním z největších producentů ropy v Latinské Americe. Centrem rozvoje vzájemných čínsko-venezuelských vztahů se tak stala právě těžba a obchod s touto strategickou komoditou.

Zásadní změnu venezuelského zahraničně politického diskurzu přinesla vláda prezidenta Huga Cháveze a jeho nástupce Nicoláse Madura. Oba prezidenti se společně s prosazováním levicové politiky snažili o rozšíření a diverzifikaci obchodních partnerů Venezuely a o snížení závislosti země na spolupráci s USA (Ferchen 2018b). Čínská lidová republika představovala díky svému rychlému ekonomickému rozvoji a potřebě nových zdrojů energetických surovin klíčového hráče na mezinárodním poli. Kombinace enormního obchodního potenciálu a ideologické blízkosti obou států tak v průběhu Chávezovy a Madurovy vlády učinily z Číny jednoho z dominantních zahraničních partnerů Venezuely.

Čínsko-venezuelské vztahy, založené na těžbě a exportu ropy, spoléhaly na pozitivní konotaci mezi bilaterálním rozvojem obou států a jejich stabilitou. Dle čínských a venezuelských státních představitelů byla kooperace obou zemí postavena na pevné obchodní komplementaritě, která měla zaručit rozvoj komplexního čínsko-venezuelského partnerství a růst spolupráce ve všech oblastech. Po celou dobu Chávezovy a Madurovy vlády však zůstávala v centru utváření vzájemných vztahů primárně energetická politika, která do značné míry ovlivňovala spolupráci v dalších odvětvích (Dobson 2018). Komparaci intenzity vzájemné spolupráce mezi oběma státy, vývoj stavu vzájemné závislosti a transformaci používaných politických

⁵² Začátkem 21. století spolupracovala Čína např. s Brazílií, Chile, Argentinou či Peru.

prostředků zúčastněných aktérů za vlády prezidenta Huga Cháveze a Nicoláse Madura blíže představí následující podkapitoly.

4.1 Intenzita kooperace ve zvolených časových obdobích

Jak již bylo řečeno, vztah mezi Venezuelou a Čínou spadl do širší struktury obchodních, investičních a finančních vazeb Číny se zeměmi Latinské Ameriky, založených na exportu strategických surovin. Od počátku roku 2000 vzájemný čínsko-venezuelský vztah do značné míry převyšoval všechny ostatní vazby Číny s dalšími latinskoamerickými státy. S nástupem Huga Cháveze se Čína stala klíčovým partnerem Venezuely ve snaze realizovat radikální změny domácí i zahraniční politiky a využít státní kontrolu nad těžbou ropy. Rozšiřování exportu ropy na nové trhy zapadalo do Chávezovy rétoriky diverzifikace exportních destinací a snížení vývozní závislosti na Spojených státech. Obdobně jako Venezuela usilovala o nové možnosti rozšíření zdrojů klíčových nerostných surovin a zajištění energetické bezpečnosti i Čína, která se transformovala z pozice exportéra ropy do pozice jednoho z největších světových importérů této komodity (Ferchen 2018a; Kaplan a Penfold 2019: 1–5).

Čínsko-venezuelské vztahy v období vlády Huga Cháveze byly dynamicky rozvíjeny na úrovni státní, firemní i personální. Klíčovou institucí na čínské straně, která iniciovala nové investiční projekty i možnosti půjček jištěných ropnými dodávkami byla Čínská rozvojová banka (CDB). Na straně Venezuely naopak tvořila základ bilaterální spolupráce zejména státní ropná společnost PdVSA, která umožňovala čínským partnerům prioritní přístup k investičním příležitostem v oblasti Orinockého pásu i samotná osoba prezidenta Huga Cháveze, který se zasazoval o poskytování nových úvěrů pro modernizaci těžební infrastruktury a k realizaci vládních sociálních projektů.

I přes pozitivní mediální obraz vzájemných vztahů obou států prezentovaný čínskou a venezuelskou vládou ale bilaterální partnerství v době vlády prezidenta Huga Cháveze vždy nedosahovalo ambiciózních smluvních závazků stanovených na státní úrovni (Koerner 2016; Ferchen 2019). Navzdory četným investičním plánům a čínským státním půjčkám nebyla řada ze společných čínsko-venezuelských projektů nikdy dokončena,

a pokud ano, nebyla v delším časovém období ekonomicky životaschopná. Částečné problémy měla Venezuela i s dodržováním exportních dodávek ropy, které s obtížemi dosahovaly limitů stanovených politiky na obou stranách.

V souvislosti s Chávezovou smrtí na počátku roku 2013, nástupem nového prezidenta Nicoláse Madura, ale i s prohlubující se ekonomickou dysbalancí Venezuely, vyvstávalo mnoho otázek, zda bude země i nadále schopná dostát všem svým závazkům vůči Číně. Navzdory obavám však Čína setrvala ve své podpoře Venezuely i po zvolení Nicoláse Madura a obě strany se snažily kontinuálně pokračovat v doposud navázané spolupráci (Giacalone a Ruiz 2013: 80–86). Presentovaný postoj čínských nejvyšších státních představitelů se výrazněji nezměnil ani po zasažení Venezuely stupňující se hospodářskou krizí v důsledku razantního celosvětového propadu cen ropy. Čína svoji neochotu k nátlaku na změny ve vnitrostátní politice Venezuely odmítala v souvislosti se svým dlouhodobým principem neintervence⁵³ do vnitřních záležitostí dalších států a doufala, že její finanční a diplomatická podpora země bude i nadále stačit pro zajištění čínsko-venezuelské energetické kooperace.

Výrazné ekonomické problémy se začaly postupně projevovat na všech úrovních energetické spolupráce obou států. Od roku 2014, kdy došlo k razantnímu zpomalení venezuelského hospodářství, stále častěji ubývaly nové kooperační projekty v jiném než těžebním odvětví. Většina financí poskytovaných Venezuele Čínou se soustředila zejména na podporu a oživení ropného průmyslu a exportu vytěžené suroviny. Do popředí vzájemné energetické spolupráce mezi oběma státy se tak začaly více dostávat jednotlivé čínské těžební společnosti, které s venezuelskou PdVSA uzavíraly dílčí investiční projekty na základě oboustranných státních smluv z předchozího období (Ferchen 2019).

Intenzitu vzájemné čínsko-venezuelské spolupráce v období vlády prezidenta Huga Cháveze a Nicoláse Madura můžeme sledovat pomocí

⁵³ Čína zastává postoj nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států oficiálně od roku 1979 na základě Havanské deklarace.

několika komparačních kritérií, které zahrnují spolupráci na všech úrovních. Mezi tato kritéria můžeme zařadit celkový objem bilaterálního obchodu mezi Čínou a Venezuelou, výši poskytovaných mezistátních úvěrů a investic, počet oboustranných smluv v oblasti energetické spolupráce, rozsah venezuelského exportu ropy do Číny, ale i počet vzájemných vládních návštěv na nejvyšší státní úrovni. Porovnání těchto kritérií v jednotlivých vládních obdobích blíže specifikuje tabulka 2⁵⁴.

Tabulka 2. *Hugo Chávez* *Nicolás Maduro* *Rozdíl*

<i>Celkový bilaterální obchod</i>	77 064,5 mil. \$	68 030 mil. \$	+ 105,9 %
<i>Výše mezistátních úvěrů</i>	36,3 mil. \$	21,7 mil. \$	- 40,5 %
<i>Počet bilaterálních smluv o energetické spolupráci</i>	41	14	- 20,7 %
<i>Export venezuelské ropy do Číny</i>	25 043,4 mil. \$	34 440 mil. \$	+ 220,8 %
<i>Počet státních návštěv</i>	10	4	- 7,1 %

Zdroj: autorka – na základě OEC 2019; Statista 2019; Kaplan a Penfold 2019: 13.

I přes rozdílnou délku časového úseku obou vládních období, můžeme v rámci komparace jednotlivých kritérií pozorovat indicie vztahující se

⁵⁴ Vzhledem k rozdílné délce zkoumaných období byly jednotlivé hodnoty zprůměrovány dle vzorce: $\frac{\text{Celková hodnota za dané období}}{\text{Počet let}}$. Procentuální rozdíl byl vypočítán dle vzorce: $\frac{y}{x} - 1 \times 100$.

k aktuálnímu stavu vzájemných čínsko-venezuelských vztahů v dané vládní fázi obou prezidentů. Období vlády prezidenta Huga Cháveze během let 1999–2012 je možné charakterizovat jako etapu dynamického rozvoje bilaterální spolupráce mezi Venezuelou a Čínou. Razantní změna zahraničně politického postoje Venezuely společně s čínskými snahami o rozšíření portfolia dodavatelů nerostných surovin, otevřely prostor pro rozvoj nových partnerství, které do této doby působily pouze okrajově.

Vláda Huga Cháveze vynikala zejména rychlostí a počtem uzavírání nových smluv o energetické spolupráci na státní úrovni, ale i schopností přesvědčit čínskou vládu o surovinovém potenciálu země a získáním finančních úvěrů na rozvoj těžebního průmyslu. Do značné míry ovlivnil vývoj oboustranné spolupráce i Hugo Chávez, který prostřednictvím četných schůzek s nejvyššími čínskými představiteli urychloval uzavírání nových mezistátních dohod a investičních projektů. Na rozdíl od velmi rychlého posilování vazeb na státní a personální úrovni zpomalovala tempo bilaterální vztahu oblast firemní spolupráce, která ke svému rozvoji potřebovala delší časový horizont. Hlavním důvodem pomalejšího startu firemní spolupráce bylo zejména nedostatečné financování ropného průmyslu a akutní potřeba modernizace těžebních technologií. Objem exportované ropy do Číny i růst vzájemného obchodu tak začal dosahovat kýžených výsledků až ke konci Chávezovy vlády (Kaplan a Penfold 2019: 1–10; Korby a Pons 2014).

V porovnání s intenzitou čínsko-venezuelských vztahů v průběhu vlády Huga Cháveze mělo následující vládní období prezidenta Nicoláse Madura spíše klesající tendence. Vzhledem ke zhoršujícímu se ekonomickému stavu Venezuely bylo stále obtížnější přesvědčit čínské věřitele k ochotě poskytovat zemi nové státní úvěry (průměrný pokles oproti předchozímu období o 40,5 %), ale i zajistit vzrůstající rychlost uzavírání dalších mezistátních smluv o energetické spolupráci (průměrný pokles oproti předchozímu období o 20,7 %). Oblast, která se na rozdíl od předešlé vlády Huga Cháveze udržela v pozitivních hodnotách, byla oblast exportu ropy do Číny a celkový bilaterální obchod mezi oběma státy (Statista 2019; OEC 2019).

Zjištění tohoto pozitivního rozdílu za období vlády Nicoláse Madura, bylo způsobeno zejména pomalým růstem daných hodnot během let 1999–2005 a tudíž i nižším průměrným výsledkem za vládní období Huga Cháveze. Vzhledem k tomu, že export ropy do Číny i vzájemný čínsko-venezuelský obchod dosahoval svého maxima na konci roku 2013, jsou výsledné hodnoty (i přes klesající tendenci v následujících letech) v průměru vyšší. V důsledku eskalující hospodářské situace ve Venezuele je možné předpokládat jejich další propad v horizontu delšího časového období. V rámci komparace intenzity vzájemné čínsko-venezuelské spolupráce ve stanovených obdobích tak můžeme jako více progresivní označit období vlády prezidenta Huga Cháveze (Ferchen 2019).

4.2 Vztah vzájemné interdependence

Posilování vzájemného obchodu a spolupráce v oblasti exportu a importu energetických surovin mezi Venezuelou a Čínou v období vlády Huga Cháveze a Nicoláse Madura začalo vyvolávat množství otázek ohledně formy bilaterálních vztahů obou států a typu interdependence, kterou tyto vazby vyvolávají. Pokud vezmeme v úvahu podobu čínsko-venezuelské energetické spolupráce na jednotlivých úrovních v rámci stanovených vládních období popisovaných v předchozích kapitolách, můžeme daný rozsah energetické interakce definovat jako asymetrickou vzájemnou závislost Venezuely vůči Číně. Tento typ vzájemné závislosti je možné ověřit pomocí teoretického konceptu Roberta Keohana a Josepha Nyeho společně s dílčími indikátory představenými v první kapitole této práce (Nye a Keohane 1997: 10-13; Keohane a Nye 2011: 7-8).

Od počátku 21. století, kdy došlo k rychlému nastartování bilaterální čínsko-venezuelské kooperace, je možné vysledovat původ postupného utváření vzájemné závislosti mezi oběma aktéry. Vhodné podmínky pro navázání oboustranné spolupráce tvořil především aktuální stav mezinárodního prostředí a indikátor technického pokroku⁵⁵ společně s proměnou světových trhů⁵⁶. Právě tyto podmínky nutily oba státy k hledání nových modelů kooperace, které by jim pomohly vhodně reagovat na měnící

⁵⁵ Zejména rychlý technologický rozvoj Číny a potřeba zajištění zdrojů strategických surovin.

⁵⁶ Změna z bipolárního členění na multipolární.

se situaci. Dohromady s transformací cílů venezuelské a čínské zahraniční politiky tak bylo vytvořeno základní prostředí pro rozvoj vzájemné kooperace.

S prohlubující se čínsko-venezuelskou spoluprací v následujících letech vlády Huga Cháveze a Nicoláse Madura, začala úměrně vzrůstat i vzájemná závislost obou států. Míru bilaterální interdependence ve stanovených obdobích lze určit pomocí indikace citlivosti a zranitelnosti zúčastněných aktérů. Jak bylo zmíněno v první kapitole, citlivost představuje náklady jedné ze zúčastněných stran, pokud jí druhá strana nenabízí výnosy, které by měla získat ze vzájemné spolupráce (Keohane a Nye 2011: 10-11; Keohane 1984: 51).

Základní princip citlivosti Venezuely, jejíž ekonomika je do značné míry závislá na příjmech z těžby a exportu ropy, spočívá jednak v riziku sníženého odběru množství této nerostné suroviny a jednak ve zmenšení zisků z jejího prodeje. Tento faktor se projevil více či méně v obou zkoumaných obdobích, zejména však během let 2014–2016, kdy došlo k razantnímu propadu cen ropy, a tudíž i k prohloubení ekonomické stagnace venezuelského hospodářství. Další projev citlivosti Venezuely, který se prolíná oběma prezidentskými vládními obdobími, souvisí s nutnými investicemi do rozvoje nových nalezišť ropy a obnovy zastaralé přepravní infrastruktury. Vzhledem k nedostatku vlastních finančních prostředků, tak byla Venezuela do značné míry závislá na investicích přicházejících ze zahraničí (Ferchen 2018b).

Oproti citlivosti představuje zranitelnost státu stav slabosti, který se vztahuje k dostupnosti a nákladům spojených s využíváním alternativ v případě zastavení dodávek z původního zdroje. Z tohoto hlediska se zranitelnost Venezuely projevuje zejména v riziku ztráty přístupu na čínský trh s energetickými surovinami a úsilím Číny diverzifikovat své producenty ropy. V tomto ohledu si Venezuela snažila zajistit svou roli v rámci energetické bezpečnosti Číny pomocí přednostní spoluúčasti čínských těžebních společností na distribuční infrastruktuře strategických surovin i průzkumu nových ropných ložisek.

Stav asymetrické vzájemné závislosti ale není vztahem jednostranným a přináší proto možnost jistých rizik citlivosti a zranitelnosti i pro Čínu. Citlivost Číny je možné pozorovat ve vztahu k nedostatečným venezuelským investicím do rozvoje těžebního průmyslu a tím pádem snižování exportního potenciálu země. Zranitelnost Číny se může naopak projevit v souvislosti s přerušением zvýhodněných dodávek energetických surovin ze strany Venezuely v rámci splácení státních úvěrů, a tudíž nutnost vynaložení vyšších nákladů pro odběr dražší ropy od jiných partnerů. Čína se tak v rámci své energetické bezpečnosti snažila minimalizovat tato rizika zajištěním dostupnosti alternativních zdrojů, které by mohly kompenzovat nebo nahradit případné výpadky venezuelských dodávek (Kaplan a Penfold 2019: 14–16).

Na počátku čínsko-venezuelské bilaterální spolupráce se vzájemné vazby obou zemí měly tendenci jevit jako vztah symetrické interdependence založený na enormním energetickém potenciálu Venezuely a vzrůstající poptávce Číny po dodávkách ropy. V průběhu prvních let spolupráce v období vlády Huga Cháveze však docházelo ke vzrůstající závislosti Venezuely na čínských půjčkách a investičních projektech v důsledku nedostatku venezuelských finančních prostředků na zvyšování těžebních kapacit a snahy omezit export ropy do USA (Mallett-Outtrim 2017). Právě tyto faktory tak pomáhaly vytvářet prostředí posilujícího čínského vlivu, a tudíž i asymetrické vzájemné závislosti.

Asymetrická interdependence nadále rostla zejména v období vlády prezidenta Nicoláse Madura, během níž došlo k poklesu světových cen ropy a drtivému propadu venezuelské ekonomiky. V tomto období se projevila jak zvyšující se venezuelská citlivost na cenu nerostných surovin, tak stoupající závislost na zahraničních úvěrech, které zemi poskytovala převážně Čína. I přes částečnou citlivost a zranitelnost Číny působila asymetrická interdependence v energetických vztazích obou zemí jako určitý zdroj čínské moci při vyjednávání další vzájemné kooperace (Ferchen 2018a). Prohlubující se stav asymetrické interdependence, tak může sloužit jako nástroj pro rozšiřování vlivu čínských těžebních společností na venezuelském trhu, ale i jako prostředek pro utváření zahraniční politiky obou států.

4.3 Využití soft power

Čínskou zahraniční politiku od konce 20. století je možné označit jako určitou formu neomerkantilismu, která se prostřednictvím obchodních, investičních a finančních nástrojů snažila zvýšit geopolitický vliv země a posílit její působení v rozvojových oblastech. Čínská vláda brzy pochopila, že rozšiřování mocenského vlivu nelze dosáhnout pouze ekonomickou silou, ale že je nutné zapojit i méně viditelné diplomatické nástroje. Tento trend byl uplatňován i v rámci navazování nových čínsko-venezuelských vztahů, které se kromě roviny energetické spolupráce začaly brzy rozvíjet i v dalších (neobchodních) odvětvích (Yahuda 2011: 208–211).

Společně s prvními kooperačními smlouvami v oblasti těžebního průmyslu a dodávek ropy, tak byly uzavírány i dohody o spolupráci na úrovni kultury, vzdělání či investic do sociálních projektů. V průběhu vládního období Huga Cháveze zahrnovaly tyto smlouvy např. spolupráci venezuelské univerzity v Caracasu s univerzitou v Čchang-čou nebo překlad a distribuci čínských médií ve Venezuele⁵⁷. Jednou z podstatných složek čínské soft power byla i nepřímá finanční podpora vládních sociálních projektů zaměřených na nejchudší vrstvy obyvatelstva⁵⁸.

Ekonomický propad během vlády Nicoláse Madura přispěl k částečnému oslabení spolupráce v mimo hospodářských odvětvích a větší koncentraci podpory na energetickou kooperaci. I přes ekonomickou stagnaci země nedošlo k úplnému zastavení dílčích projektů čínské veřejné diplomacie, a i v tomto období tedy můžeme nalézt množství prvků čínské soft power (Wang 2008: 258–260; CBNC 2017). Mezi ně můžeme zařadit snahu o rozšíření spolupráce v oblasti vzdělávání a výměnných pobytů studentů či založení Konfuciova institutu⁵⁹ v Caracasu v roce 2015, jehož hlavním cílem bylo poskytovat bezplatnou výuku čínštiny, propagovat čínskou kulturu, ale i podporovat obchodní aktivity v zemi. S prohlubujícími

⁵⁷ Např. China Daily, Xinhua News Agency či CCTV.

⁵⁸ Mezi financované projekty patřila výstavba bytů pro sociálně slabé, podpora chudých zemědělců či příspěvky na zdravotní péči.

⁵⁹ Projekt Konfuciova institutu pod záštitou ministerstva školství Čínské lidové republiky vznikl v roce 2004. Aktuálně jsou pobočky Konfuciova institutu ve více než 120 zemích světa. Do konce roku 2020 má Čína v plánu provozovat 1000 poboček.

se ekonomickými a sociálními problémy Venezuely se ale začala měnit i podoba čínské podpory. Tato podpora byla od počátku roku 2018 zaměřena zejména na poskytování humanitární pomoci Venezuele ve formě dodávek léků a chirurgického materiálu, kterého byl v zemi akutní nedostatek (Ferchen 2019).

Čínské projekty veřejné diplomacie, které byly ve Venezuele realizovány během obou zkoumaných časových období, pomáhaly do značné míry podporovat čínskou popularitu ve Venezuele. Tento fakt dokazují i průzkumy veřejného mínění LAPOP a Pew Research, v jejichž žebříčku nejvlivnějších zemí v regionu Latinské Ameriky z pohledu Venezuely se Čína umístila na druhém místě. Na konci roku 2017 pozitivně vnímalo působení Číny v zemi 67 % Venezuelanů. U respondentů rovněž převažovala větší důvěra v praktikovanou politiku Číny (51,5 %) než USA (23,6 %). Tyto výsledky dokazují, že používání široké škály nástrojů soft power a veřejné diplomacie je nemalou součástí budování vzájemných vztahů, ale i posilování geopolitického vlivu (LAPOP 2017; Pew Research 2019).

Závěr

Tématem předložené diplomové práce byla analýza vzájemných čínsko-venezuelských energetických vztahů v období vlády prezidenta Huga Cháveze (1999–2012) a Nicoláse Madura (2013–2018). Práce si kladla za cíl identifikovat strategické pronikání Číny v rámci venezuelského ropného těžebního průmyslu na úrovni státní, firemní a personální a s pomocí teoretického konceptu vzájemné závislosti Roberta Keohana a Josepha Nyeho určit typ interdependence, které tyto nově navázané vazby vyvolávají. V rámci docílení komplexní analýzy čínsko-venezuelských vztahů využila práce kromě teorie vzájemné závislosti i koncept soft power, který přesněji reflektuje trendy soudobé mezinárodní kooperace.

Prvním zkoumaným obdobím vývoje energetických vazeb mezi Venezuelou a Čínou bylo období vlády prezidenta Huga Cháveze během let 1999–2012. Tuto etapu můžeme označit jako dynamický start bilaterální čínsko-venezuelské kooperace, která do konce 20. století působila v rámci politik obou států spíše okrajově. Chávezova vláda, změna zahraničně politického diskurzu Venezuely, ale i snaha diverzifikace odběratelů ropy, tak vytvořily vhodné prostředí pro navazování nových vztahů s Čínou. V tomto období došlo k rychlému rozvoji bilaterální kooperace zejména na státní úrovni v podobě uzavírání četných smluv o energetické spolupráci a vzrůstajících čínských investic, i na úrovni personální, kterou představovaly frekventované státní schůzky a navazování dobrých vztahů mezi nejvyššími představiteli obou zemí. Oproti tomu vzájemná spolupráce na firemní úrovni potřebovala vzhledem k nutné modernizaci a zefektivnění těžebních procesů pro svůj rozvoj delší časový horizont.

Druhé zkoumané období vlády prezidenta Nicoláse Madura během let 2013–2018 bylo do značné míry negativně ovlivněno prohlubující se ekonomickou krizí země v souvislosti s globálním propadem cen ropy i vzrůstajícími sankcemi ze strany USA zaměřenými proti Madurově režimu. V tomto období proto můžeme vysledovat částečný pokles intenzity vzájemné čínsko-venezuelské spolupráce na nejvyšší státní úrovni, která byla spojena primárně se snížením objemu čínských úvěrů Venezuele, ale i s menší četností schůzek státních představitelů na personální úrovni. Na

rozdíl od předchozího vládního období ovšem vzrostla bilaterální spolupráce na úrovni firemní, v rámci které bylo mezi čínskými a venezuelskými těžebními společnostmi uzavíráno množství dílčích smluv a investičních projektů.

Na základě stanoveného teoretického rámce, výzkumné metody a rozboru obou výše zmíněných časových období se práce pokusila odpovědět na dvě hlavní výzkumné otázky. První výzkumná otázka se vztahovala k určení poměru vzájemného obchodu v oblasti energetických surovin a typu interdependence, který tento vzájemný vztah obou států vyvolává. V případě první výzkumné otázky dochází práce k závěru, že energetické vztahy mezi Venezuelou a Čínou v období vlád Huga Cháveze a Nicoláse Madura je možné definovat jako asymetrickou vzájemnou závislost v neprospěch Venezuely. Tento typ interdependence je možné odůvodnit dvěma základními jevy. Se zvyšujícím se objemem exportované ropy do Číny se Venezuela stávala více citlivá na možné snížení čínského odběru této nerostné suroviny a v souvislosti s nutností plnit vzrůstající poptávku po ropných dodávkách i více závislá na čínských úvěrech a investicích do modernizace těžebního průmyslu.

Druhá výzkumná otázka byla zaměřena na dopady výsledného typu interdependence v oblasti energetické spolupráce na vnitřní a vnější politiku Venezuely. V rámci této výzkumné otázky práce dochází k závěru, že asymetrická vzájemná závislost může působit jako jeden z podstatných zdrojů vlivu Číny na další utváření bilaterálních vztahů s Venezuelou. Tento typ interdependence se v průběhu stanovených časových období postupně projevil jak v rámci venezuelské vnitřní politiky formou přednostního přístupu čínských firem k investičním příležitostem v oblasti těžebního průmyslu, tak v souvislosti s venezuelskou podporou Číny na půdě mezinárodních organizací.

Kromě komparace vývoje jednotlivých kritérií v průběhu daných vládních období byly pro zodpovězení hlavních výzkumných otázek použity i dílčí otázky, které pomohly dotvořit celkový obraz vzájemných čínsko-venezuelských vztahů. Tyto otázky se soustředily např. na 1) závislost

Venezuely na exportu ropy do Číny, 2) vliv ekonomických a politických faktorů na křivku venezuelských dodávek ropy do Číny, 3) negativní důsledky čínské energetické politiky vůči Venezuele či 4) působení prvků soft na utváření vztahů obou států.

Jak již bylo zmíněno, kořeny vzájemné čínsko-venezuelské asymetrické interdependence je možné nalézt primárně v oblasti ekonomických a obchodních vztahů. Znatelný vliv na prohlubující se vazby mezi oběma státy, měla zejména vzrůstající venezuelská závislost na exportu ropy do Číny, který na konci Madurovy vlády představoval více než 20 % z celkového exportu země. Snaha o utlumení vztahů s USA, přednostní zaměření na čínský trh i nedostatečná diverzifikace dalších odběratelských států tak přispěly ke vzrůstající asymetrické interdependenci v neprospěch Venezuely.

Vztah vzájemné závislosti mezi Venezuelou a Čínou byl na úrovni bilaterální energetické spolupráce posilován i řadou dalších ekonomických a politických faktorů. Významný vliv na utváření asymetrické interdependence měl i nedostatek domácího venezuelského kapitálu na udržení těžebních kapacit, který musel být nahrazován zahraničními půjčkami. Potřebné finance na udržení těžební produktivity byly suplementovány zejména čínskými ropnými úvěry, které však v dlouhodobém horizontu ekonomickou situaci státu spíše zhoršovaly a posouvaly Venezuelu blíže k dluhové pasti. Pomocí obchodních, investičních a finančních nástrojů se tak Čína pokoušela zajistit nejen stabilitu exportní křivky dodávek ropy, ale i rozšiřovat působení svého geopolitického vlivu.

Vyjma energetických a ekonomických vztahů byla asymetrická interdependence obou států ovlivněna i formou mnohých nástrojů soft power, které Čína v rámci vzájemné spolupráce hojně využívala v řadě neobchodních oblastí. Čínsko-venezuelská spolupráce na úrovni vzdělání či kultury pomáhala posilovat kladné veřejné mínění o bilaterální kooperaci obou států a tím pádem i snáze získat obecnou podporu pro její další prohlubování.

Energetická spolupráce Venezuely a Číny v období vlády prezidenta Huga Cháveze a Nicolase Madura probíhala ve vysoké intenzitě na všech zkoumaných úrovních (státní, firemní, personální). Množství ekonomických a politických faktorů, na které se soustředily výzkumné otázky, potvrdily trend posilující asymetrické interdependence a s ním i možný růst geopolitického vlivu Číny v regionu.

Použité zdroje

Internetové zdroje

CBNC. 2017. „Venezuela falls behind on oil-for-loan deals with China, Russia“. CBNC. Dostupné na:

<https://www.cnn.com/2017/02/10/venezuela-falls-behind-on-oil-for-loan-deals-with-china-russia.html> (15. 12. 2018).

CNPC. 2018. „Country reports.“ CNPC. Dostupné na:

<http://www.cnpc.com.cn/en/publications/publications.shtml> (14. 06. 2018).

Embajada de Venezuela en China. 2018. „Primer viaje de Chavez a China“ *Embajada de Venezuela en China*. Dostupné na:

http://china.embajada.gob.ve/?option=com_content&view=article&id=1389:primer-viaje-de-chavez-a-china-empezo-a-levantar-la-verdad-de-venezuela-en-el-mundo&catid=3:noticias-de-venezuela-en-el-mundo&Itemid=17&lang=es (26. 10. 2018).

Gobierno Bolivariano de Venezuela. 2018. „Venezuela and China close XVI High Level Mixed Commission.“ *Gobierno Bolivariano de Venezuela*. Dostupné na: <http://mppre.gob.ve/en/2018/09/14/venezuela-china-close-xvi-commission/> (16. 05. 2019).

China Daily. 2014. „Chinese president arrives in Venezuela for state visit“. *China Daily*. Dostupné na:

http://www.chinadaily.com.cn/world/2014xibricssummit/201407/21/content_17860485.htm (16. 07. 2018).

China.org. 2001. „Chinese President Arrives in Venezuela for State Visit“. *China.org*. Dostupné na:

<http://www.china.org.cn/english/2001/Apr/11167.htm> (27. 10. 2018).

LAPOP. 2017. „Venezuela Questionnaire“. LAPOP. Dostupné na:

<https://www.vanderbilt.edu/lapop/venezuela.php> (16. 05. 2019)

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2001.

„President Jiang Zemin Meets Venezuelan President Hugo Chavez Frias.“

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Dostupné na:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/ldmzs_664952/gjlb_664956/3538_665158/3540_665162/t17414.shtml (26. 10. 2018).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2015.

„President Xi Jinping Meets with President Nicolás Maduro of Venezuela“. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. Dostupné na: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/jnkzsl70zn/t1294133.shtml (12. 06. 2019).

OPEC. 2019. „OPEC Share of World Crude Oil Reserves“. *OPEC*.

Dostupné na: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm (16. 07. 2019)

PdVSA. 2018. „Investor relations“. *PdVSA*. Dostupné na:

http://www.pdvsa.com/index.php?option=com_content&view=article&id=6806&Itemid=919&lang=en (16. 08. 2018).

Pew Research. 2019. „Global Indicators Database“. *Pew Research*. Dostupné na: <https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24/> (18. 06. 2019).

Statista. 2019. „Oil production in Venezuela from 2008 to 2018.“ *Statista*.

Dostupné na: <https://www.statista.com/statistics/265185/oil-production-in-venezuela-in-barrels-per-day/> (09. 09. 2019).

The New York Times. 2007. „Venezuela takes over foreign-owned oil projects“. *The New York Times*. Dostupné na:

https://www.nytimes.com/2007/04/25/business/worldbusiness/25iht-oil.4.5439884.html?_r=0 (13. 06. 2018).

U. S. Energy Information Administration 2019. „Venezuela“. *U. S. Energy Information Administration*. Dostupné na:

<https://www.eia.gov/international/overview/country/VEN> (02. 04. 2019).

Venezuelanalysis 2018. „China Approves US\$5Bn Loan for Venezuelan Oil Development.“ *Venezuelanalysis*. Dostupné na:

<https://venezuelanalysis.com/news/13918> (16. 03. 2019).

Xinhua. 2018. „Xi, Maduro agree to promote Sino-Venezuelan ties to higher level“. *Xinhua*. Dostupné na: http://www.xinhuanet.com/english/201809/14/c_137468448.htm (05. 03. 2019).

Literatura

Buitrago, Deisy. 2014. „China provides \$4 billion to Venezuela in exchange for oil.“ *Reuters*. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/venezuelachina/update-1-china-provides-4-billion-to-venezuela-in-exchange-for-oil-idUSL2N0PW1BE20140721> (08. 05. 2019).

Burchill, Scott a Linklater, Andrew. 2001, eds. *Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.

Clausewitz, Carl Von. 1982. *On War*. New York: Penguin Books

Currier, Carrie Liu et al. 2011. *China's Energy Relations with the Developing World*. New York: Continuum.

Deutch, Karl W. 1968. *The analysis of international relations*. Michigan: Prentice-Hall.

Dobson, Paul. 2018. „Venezuela's Defunct National Assembly Attempts to Privatised Oil Industry.“ *Venezuelanalysis*. Dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/news/13935> (16. 03. 2019).

Domínguez, Jorge I. et al. 2006. *China's Relations With Latin America: Shared Gains, Asymmetric Hopes*. Working paper. Inter-American Dialogue. Dostupné na: https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/dominguez_chinas.pdf (24. 06. 2019)

Drulák, Petr, 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

Drulák, Petr et al. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha. Portál.

Ferguson, Niall. 2009. „Think Again: Power.“ *Foreign Policy*. Dostupné na: <https://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/> (12. 07. 2019).

Ferchen, Matt. 2013. „China and Venezuela: Equity Oil and Political Risk“. *Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy*. Dostupné na: <https://carnegietsinghua.org/2013/02/01/china-and-venezuela-equity-oil-and-political-risk-pub-50827> (06. 03. 2019).

Ferchen, Matt. 2018a. „Why Has Chinese Lending in Latin America Declined?“. *Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy*. Dostupné na: <https://carnegietsinghua.org/2018/03/27/why-has-chinese-lending-in-latin-america-declined-pub-75947> (15. 06. 2019).

Ferchen, Matt. 2018b. „China, Venezuela, and the Illusion of Debt-Trap Diplomacy“. *Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy*. Dostupné na: <https://carnegietsinghua.org/2018/08/16/china-venezuela-and-illusion-of-debt-trap-diplomacy-pub-77089> (18. 03. 2019).

Ferchen, Matt. 2019. „Why Did China Stand By Maduro in Venezuela?“. *Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy*. Dostupné na: <https://carnegietsinghua.org/2019/02/05/why-did-china-stand-by-maduro-in-venezuela-pub-78307> (12. 03. 2019).

Flanderová, Linda 2013. „Soft power: mít či nemít?“. *Mezinárodní politika* 9, č. 9. Dostupné na: <https://www.iir.cz/list/mezinarodni-politika-9-2013> (13. 06. 2019).

Giacalone, Rita a Ruiz, Jose Briceño. 2013. „The Chinese–Venezuelan Oil Agreements: Material and Nonmaterial Goals.“. *Latin American Policy* 4, č. 1, 76 – 92. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/261537223_The_Chinese-Venezuelan_Oil_Agreements_Material_and_Nonmaterial_Goals (14. 05. 2019).

González, Anabel. 2018. *Latin America – China Trade and Investment Amid Global Tensions*. Washington: Atlantic Council.

Ji, Bian. 2008. „Venezuela, China: 34 years of diplomatic relations.“ *China Daily*. Dostupné na: http://www.chinadaily.com.cn/cndy/200807/05/content_6821807.htm (12. 07. 2019).

- Jiao, Wu. 2013. China signs 12 deals with Venezuela. Dostupné na: https://www.chinadaily.com.cn/world/201309/23/content_16985752.htm (06. 10. 2018).
- Kaplan, Stephen B. a Penfold, Michael. 2019. „China-Venezuelan Economic Relations: Hedging Venezuelan Bets with Chinese Characteristics.“ *Wilson Center Executive Report: Economics and Globalization*. Dostupné na: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/china-venezuela_relations_final.pdf (26. 08. 2019).
- Karlas, Jan. 2004. „Liberalismus a velké teorie mezinárodních vztahů.“ *Mezinárodní vztahy* 39. č. 2, 5 – 19.
- Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: University Press.
- Kodřousková, Hedvika et. al. 2014. *Energetická bezpečnost asijských zemí a Ruské federace*. Brno: MUNI Press.
- Koerner, Lucas. 2015. „Venezuela Secures \$5 Billion Loan from China to Finance Development.“ *Venezuelanalysis*. Dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/news/11345> (12. 06. 2019).
- Koerner, Lucas. 2016. „China and Venezuela Sign \$2.2 Billion Deal to Boost Oil Output“. *Venezuelanalysis*. Dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/news/12792> (16. 07. 2019).
- Koerner, Lucas. 2017. „Venezuela and China Sign New \$2.7 Billion Development Deal.“ *Venezuelanalysis*. Dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/news/12931> (16. 06. 2019).
- Kong, Bo. 2010. *China's International Petroleum Policy*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Kozloff, Nikolas. 2007. *Hugo Chávez. Oil, Politics, and Challenge to the United States*. New York: Palgrave MacMillan.
- Korby, Boris a Pons, Corina. 2014. „Venezuela Siphoning U. S. Oil Exports to China Sinks Bonds. Bloomberg“. *Bloomberg*. Dostupné na:

<http://www.bloomberg.com/news/2014-02-04/venezuela-selloff-worsens-as-u-s-oil-exports-sink-andes-credit.html> (28. 05. 2018).

Krejčí, Oskar. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress.

Mallett-Outtrim, Ryan. 2017. „Trump Declares Venezuela 'Dictatorship,' Imposes Financial Sanctions.“ *Venezuelanalysis*. Dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/news/13330> (15. 06. 2019).

Mares, David R. 2013. *Shale Gas in Latin America: Opportunities and Challenges*. Working paper. Inter-American Dialogue. Dostupné na: <https://www.thedialogue.org/wpcontent/uploads/2015/03/MaresShaleGasforWebposting.pdf> (16. 05. 2019).

Nachtigallová 2010. „Venezuela: od Bolívara k bolívarovské revoluci.“ In: Němec et. al 2010. *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica. 232 – 274.

Němec et. al 2010. *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica.

Nye, Joseph S. a Keohane, Robert O. 1977. *Power and interdependence*. New York: Longman.

Nye, Joseph S. 2003. *Soft power: the means to success in world politics*. New York: PublicAffairs.

Nye, Joseph. 2007. *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*. New York: Longman.

Nye, Joseph S. a Keohane, Robert O. 2011, eds. *Power and Interdependence*. Boston: Longman Classics in Political Science.

Nye, Joseph S. 2011. *The future of power*. Harvard: PublicAffairs.

Swaine, Michael D. a Tellis, Ashley J. 2000. *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, Future*. Washington: Rand.

Tichý, Lukáš. 2010. „Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie.“ *Středoevropské politické studie* 7, č. 2 – 3. 159 – 182.

Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. New York: Columbia University Press.

Wang, Yiwei. 2008. „Public Diplomacy and the Rise of Chinese Soft Power.“ *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616, č. 1, 257 – 273.

Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, Benjamin Steinberg. 2008. *Strictly Business? The Rise of China in Latin American Affairs*. Washington D. C.: American University.

Wilpetr, Gregory. 2007. „Venezuela Decrees Nationalization of Last Foreign Controlled Oil Field.“ *Venezuela Analysis*. Dostupné na: <http://venezuelanalysis.com/news/2245> (04. 05. 2018).

Xiaokun, Li. 2008. „Joint fund, energy deals inked with Venezuela.“ *China Daily*. Dostupné na: http://www.chinadaily.com.cn/china/200809/25/content_7056945.htm (12. 08. 2018).

Yahuda, Michael. 2011. *The International Politics of the Asia-Pacific*. Oxon: Routledge.